

אדריכלות נוף

ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

אומבריאנו - כשחדשנות פוגשת אסתטיקה

אריחי ריצוף בגמר 'אומבריאנו' מיועדים להשתלב בפרויקטים יוקרתיים במרחב הציבורי האורבני, בטיילות, כיכרות, שבילים, מדרחובים ועוד. גימור אומבריאנו מיושם בהצלחה רבה בישראל ובעולם ומיוצר בישראל באופן בלעדי במפעלי אקרשטיין.

מראה
יחודי וחדשני

חוזק לחיצה
וכפיפה גבוהה

קלות ניקוי
ותחזוקה

ספיגות נמוכה
הגנה 360°

עמידות בהחלקה
R11

בתמונות:

פרויקט "שער האלף", ראשון לציון
מרוצף באריחי 'אומבריאנו' גרניט אפור
צורנמל טורנר אדריכלות נוף

אקרשטיין תעשיות בע"מ, בית אקרשטיין
משרד מכירות ותצוגה ראשי: רחוב המדע 8, הרצליה פיתוח
1-700-500-959 | www.ackerstein.co.il

אקרשטיין
מסורת של חדשנות

נוף בקידר בין ישוב למדבר | אדריכל נוף שלמה גת 1932-2024

פארק מרכזי בישוב קידר הסמוך למעלה אדומים, ממוקם בקצה המזרחי של הישוב וצופה אל המדבר. תכנון הפארק שומר על הטופוגרפיה הקיימת וחובק את תוואי הוואדי במרכזו. הפארק כולל מיצפור ופרגולה בשיא הגובה, אמפי וטריבונות לאירועים מרכזיים, שביל טבעתי המקיף את הפארק, מתקני משחק ומשטח גליליות. גשר הולכי רגל בחלקו התחתון עובר מעל לתוואי הוואדי. הפארק תוכנן ובוצע בשיתוף משהב"ש-בניה כפרית בשנים 2003-2000. דברים לזכרו מאת בנו אוהד גת בעמ' 39.

כתבות

ערים במדבר

אדר' נוף ד"ר מיכל ביטון, עמ' 5

הכל קורה במדבר

אדר' נוף עדי משלניק, עמ' 6

ערים מדבריות, סיפורו של רובע 5 בערד

אדר' נוף סיון אורנאי, מתכננת נוף נועה נטע, עמ' 10

ירוחם - עיר מדברית בלב פארק

אדר' נוף אסיף ברמן, אדר' נוף נועה ברוט, עמ' 15

שלד עירוני נפתח למדבר

שדרות בן גוריון ומבואה מדברית, מצפה רמון

אדר' נוף ורדית צורנמל, עמ' 18

התכנית האסטרטגית למדבר אילת

אדר' נוף אנה ארגואטי וגאוגרף אמנון שביט,

עמ' 22

"דומה בדומה ירפא"

סיפורו של פארק המכתש בבאר שבע

אדר' נוף אמיר לוטן, עמ' 26

גן מים במצפה רמון

אדר' אורי רייכר, עמ' 30

צבי דקל, 1929-2024

אדר' נוף נורית ליסובסקי, אדר' מיכאל יעקובסון,

עמ' 32

שלושה צעדים - צבי דקל במדבר

אדר' בני בריזילאי, עמ' 36

פרידה מאדריכל נוף צבי דקל

אדר' נוף שלומי זאבי, עמ' 38

דברים לזכרו של אדריכל נוף שלמה גת

אדר' נוף אוהד גת, עמ' 39

בפקולטה: מעברים - נופים בתהליכי שינוי

אדר' נוף דפנה גרינשטיין, אדר' נוף עליזה ברוידא,

אדר' נוף ברברה אהרונסון, עמ' 40

From Shore to City:

Redefining Haifa's Shoreline

אדר' נוף לארין עבוד, עמ' 42

ירידת מתח

אדר' נוף ליה מאור, עמ' 44

Be-Longing: The Internal Displaced

Communities in Rahat

אדר' נוף כריסטינה טנוס, עמ' 46

מכתב למערכת

הטיילת שיצאה לטייל, עם מישהו אחר...

אדר' נוף נגה כרמל, עמ' 49

שער: מבואה מדברית, מצפה רמון - צורנמל טורנר אדריכלות נוף

צילום: שי אהרון אלחיאני - רשות ניקוז ים המלח

עריכה לשונית: עופר אדר

עריכה גראפית: סטודיו ליאת אפל

הפקה והוצאה לאור: נובל גרין בע"מ

טל: 052-2451092, נייד: 03-5467485

nurit-l@zahav.net.il

יושב ראש האיגוד: איזי בלנק

igudnof@gmail.com

אתר איגוד אדריכלי הנוף:

www.land-arch.org.il

עורכת: ד"ר מיכל ביטון

ad.nof.magazine@gmail.com

מערכת מייעצת: פרופ' טל אלון מוזס,

ליטל פרידלר, טלי מרק, תמר פוספלד דראל,

ד"ר גלעד רונן, זהר ארני

אדריכלות נוף

ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף (איא"נ)
מסונף לפדרציה בין-לאומית של אדריכלי נוף

המודעות הן על אחריות המפרסמים בלבד.
המאמרים בעיתון זה הם על אחריות כותביהם בלבד ומביעים את
דעתם ולא את השקפת המערכת. המערכת אינה אחראית להם.

פארק נהריה

משרד אדריכלים מילר-בלום
תכנון סביבתי

אבנים מסדרת תבור

מידות: 10/12.5/6 ס"מ

גוונים: קוקטייל ונילה, שחור, אפור

א במדבר בארץ לא זרועה. נעמה אשל צוביירי, צבעי מים, 2022

ערים במדבר

הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ
כְּלֹלְתֶיךָ לְכֶתֶךָ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא
זְרוּעָה. יִרְמְיָהוּ פֶּרֶק ב' פְּסוּק ב'

מתח התחולל מראשית התהוותו של עם ישראל, בין נדודיו במדבר לשיבת קבע בערים. המדבר פראי ואינסופי, חייב מלחמה קיומית תמידית לאיתור מים, מזון ומחסה בעוד העיר הציעה ביטחון, מחסה ויציבות. עם זאת שימש המדבר מקלט למחפשי שלוה, הרהור, התעלות רוחנית, לעומת העיר הסואנת מלאת הגירויים הארציים. הנביא ירמיה ממשיך את ההליכה במדבר הקשוח לביטוי של מסירות ונאמנות המזכה את העיר ירושלים בחסדי האל. דווקא במדבר מקבל העם את מזונו הרוחני, ומשם צומחת עוצמתו.

אולם כעבור מאות שנים בגולה, דומה שערכים אלו נשתכחו. העם השב אל ארצו דימה את המדבר ואדמתו החשופה ומוכת השמש לפרא שיש לבייתו. כיבוש השממה היתה סיסמת ההתיישבות הציונית בנגב והערבה. לא מיד הבחינה העין בסגולותיו של המדבר, לא מיד חיבבה אותם. נחלי הנגב, צבעוניות המדבר, החי, הצומח והדומם הייחודיים לו, המתני בסבלנות ליום שהעיר השוכנת לצידם תבקש להושיט להם יד.

הפרויקטים המוצגים בגיליון זה לוקטו מתוך מקבץ ערים ויישובים בנגב והם משקפים אתגרים ייחודיים אלו: התיידדות עם הפרא, שמירת האיכות המדברית לנוכח חיי העיר וצרכיה, חינוך לאהבת הערכים המדבריים המיוחדים, הפניית הראש והלב אל המדבר לאחר שנים של הפניית עורף.

בחלקו השני של הגיליון מובאים שלושה מאמרי מחווה והוקרה לזכרו של **אדריכל הנוף הוותיק צבי דקל**, שהלך לעולמו באוקטובר 2024. עבודתו של צבי הניבה מספר פרויקטים בולטים בערי הנגב ותרמה תרומה נכבדת להשתנות הגישה הנופית הישראלית למדבר.

עמוד נוסף מוקדש לאדריכל הנוף הוותיק **שלמה גת** שהלך לעולמו בנובמבר 2024, עם דברים לזכרו מאת בנו אדריכל הנוף אוהד גת.

אדריכל נוף עדי משלניק מציג את פרויקט הגמר שלו אודות תכנון נופי במרחב הכפרי המדברי במסלול לאדריכלות נוף בטכניון. עדי מציע לקיבוצים לאמץ מחוכמת ערי המדבר המסורתיות ובתוך כך מציע טיפולוגיות בינוי חדשות אשר יאפשרו הצללה יעילה, ניהול נגר עילי מיטבי ושיטות איגום מים שפיריים.

אדריכל נוף סיון אורנאי, ומתכנתת נוף נועה נטע מציגים את פרויקט התב"ע לרובע 5 בערד. הפרויקט מתחבר למודל האורבאני הלינארי של ערד המבקש ליצור חיץ ברור בין העיר למדבר

פרופ' נורית ליסובסקי עורכת הספר "ארץ הצבי והדקל: מבטים על עבודתו של אדריכל הנוף צבי דקל" ואדריכל מיכאל יעקבסון מחבר הבלוג "חלון אחורי" אשר עקב מקרוב את עבודתו של דקל, חברו יחד במחווה לזכרו.

אדריכל בני ברזילאי אשר כתב אודות דקל את עבודת המאסטר שלו באדריכלות נוף משתף תובנותיו המחקריות על עבודתו של דקל בערי המדבר: ערד, מצפה רמון וירוחם וגישתו המשתנה אל המדבר דרך כל אחד מהפרויקטים הללו.

דברי פרידה מאת אדריכל נוף שלומי זאבי שותפו של דקל למשרד תכנון נוף ומנעד.

דברים לזכרו של אדריכל נוף שלמה גת מאת בנו אדריכל נוף אוהד גת.

במדור בפקולטה מוצג פרויקט הגמר של המסלול לאדריכלות הנוף בטכניון על ידי מנחות הסטודיו **אדריכליות נוף דפנה גרינשטיין, ברברה אהרונסון ועליזה ברידא** ועבודות נבחרות של הבוגרות הטרויות של המסלול **ליה מאור, לארין עבוד וכריסטינה טנוס.**

במדור מכתבים למערכת מופיע מכתב של **אדריכליות נוף נוגה כרמל** המתאר את פרויקט טיילת יער צ'רצ'יל סביב הר דבורה, הפרויקט שתוכנן על ידיה בוצע באחריות קק"ל, עם שינויים משמעותיים. תגובת קק"ל מפורסמת לצד המכתב.

קריאה מהנה
מיכל ביטון

תיקון טעות:

בגיליון הקודם פורסם מאמר עם תמונת גן וולפסון (ברוטליזם באדריכלות הנוף בישראל, פרופ' טל אלון מוזס וד"ר יעל סופר). בתכנון הגן השתתף גם אדריכל הנוף אורי מילר.

ולמנוע גלישת העיר אליו. עקרונות הבינוי, הקישוריות והמבטים מבטיחים חיבור מיטבי אל המדבר והתחברות הרמונית והדרגתית בין העיר למדבר.

אדריכל נוף אסיף ברמן ואדריכלית נוף נועה ברוט משתפים מגוון פרויקטים בירוחם המציבים אותה כעיר מדברית בלב פארק. הפרויקט מבקש לאחות בין המרקם החדש, המרקם הוותיק ומערכת ערוצי הנחלים והשטחים הפתוחים ולהצמיחם כיישות עירונית אחת תוך התייחסות לרגישות הייחודית של המדבר.

אדריכלית נוף ורדית צונרמל משתפת בפרויקט שדרות בן גוריון ומבואה מדברית, במצפה רמון. הפרויקט מזמין יציאה אל מרחב מדברי איכותי ונגיש הצמוד ליישוב, ומאפשר שוטטות וחוויה מדברית ברמה היומיומית למגוון פעילויות והתודעות לבעלי חיים במרחב המדברי.

הגיאוגרף אמנון שביט ואדריכלית הנוף אנה ארגואטי מציגים את התוכנית האסטרטגית למדבר אילת אשר מבקשת להפוך את המדבר סביב העיר למונגש, ידידותי ולהפכו לחלק מן המרקם העירוני. לחבר את המדבר לעיר מבלי לפגוע בערכיו הפראיים, להעצים ולהעשיר את החוויה התיירותית באילת.

אדריכל הנוף אמיר לוטן פורש בפנינו את סיפורו של פארק המכתש בבאר שבע. הבור הענק הפעור בלב העיר זוהה על ידי המתכננים מסטודיו MA כמרחב של טבע פראי, מסתורי ומושך. עיצוב הפארק הדגיש את תהליכי החציבה וחשיפת השכבות ההיסטוריות ויצר נווה מדבר עירוני.

אדריכל אורי רייכר משתף אודות פרויקט גן מים במצפה רמון המזמין את העוברים ושבים להינפש ולשכשך בחום המדברי.

הכל קורה במדבר

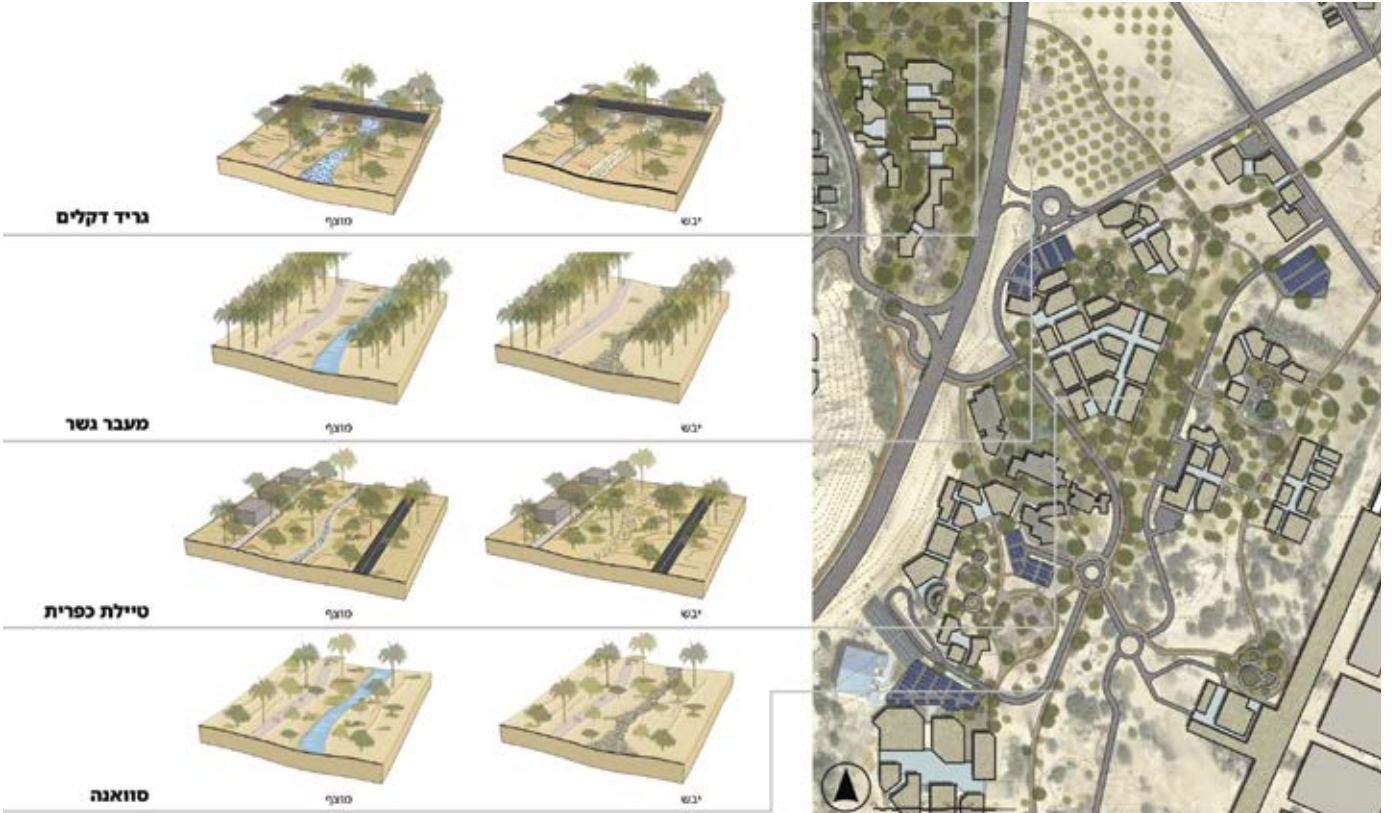
תכנון נופי לאזוריות והתיישבות במרחב הכפרי המדברי

אדריכל נוף עדי משלניק

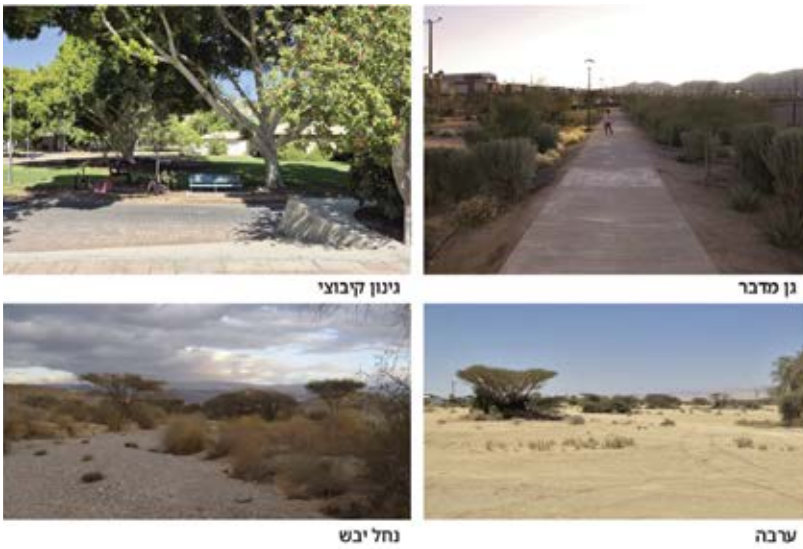
הליכה ושוטטות קצרים יותר, דבר מבורך במהלך חודשי הקיץ הקיצוניים. שלישית, צל. כיום הקיבוצים מתמקדים בצמחיה כמוקדי הצל המשמעותיים, אך באופן מאוד ברור בחירה זו משפיעה בצורה משמעותית על משק המים של

האנושית הוא הפתרון הנכון ביותר. חלק מהרחבות הקיבוצים בנויות מול שטחי הצפה, מה שמסכן את התושבים במקרי קיצון הידרולוגיים, בנייה צפופה יותר היתה מונעת את הקונפליקט הזה. שנית, קיבוץ צפוף יותר משמעותו מרחקי

בארץ. לציפוף היישובים יש כמה יתרונות משמעותיים שישפרו את אורח החיים במדבר: ראשית, בכדי לשמור על השטחים הפתוחים הסובבים את הקיבוצים תוך הגדלת האוכלוסייה בהם, ציפוף התיישבות והקטנת חתימת הפיתוח

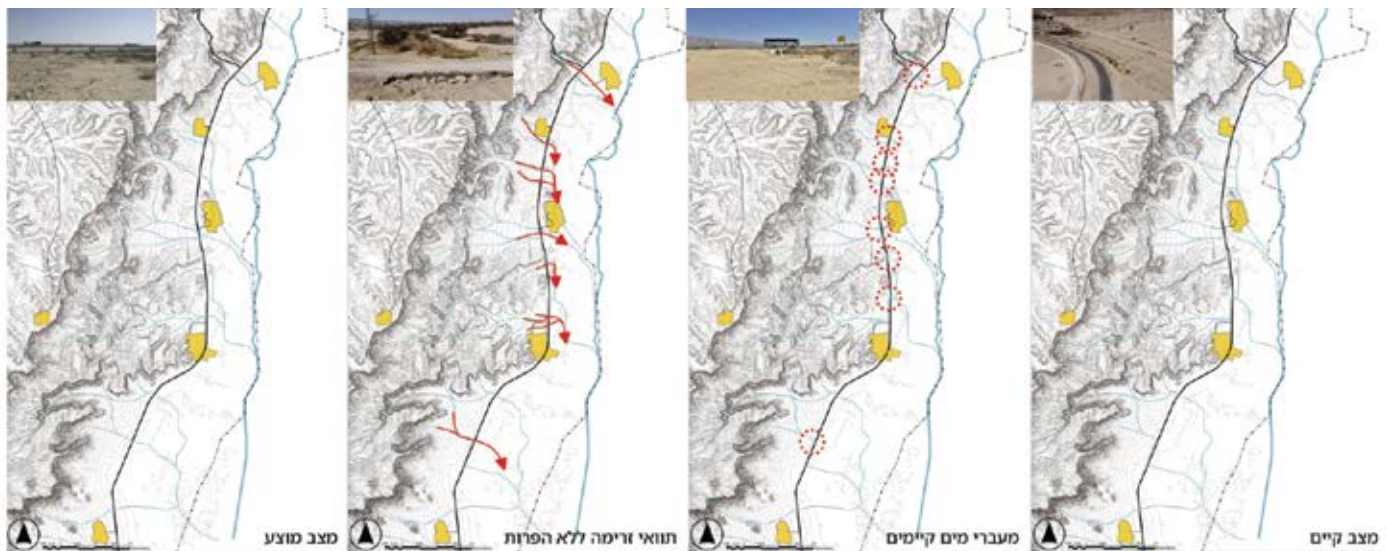
▲ מקטעים בשצ"פ הנחל היבש

- גינון קיבוצי
- נחל יבש
- גן מדבר
- ערבה

▲ אופי השתילה

▲ מעברי מים ומעברים אקולוגיים

לפרוס צלילות שייצרו מסדרון מוצל, בעוד בסמטאות הצפיפות והקרבה ייצרו את המחסה היעיל מן השמש הקופחת.

משק המים

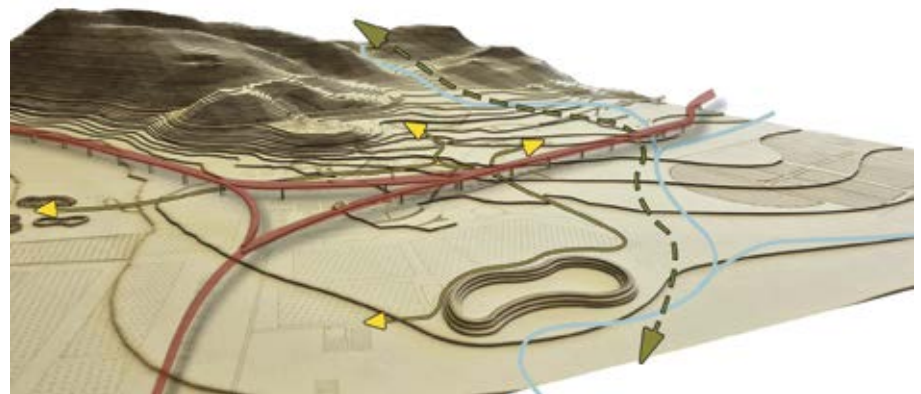
משק המים בחבל אילות (כ-26 מיליון מ"ק בשנה) מורכב בעיקרו ממים מליחים, המשמעות היא שמגוון הגידולים החקלאיים ומגוון זני הצמחים לגינון מוגבל מאוד. האמת היא שמשבר המים חמור אף מזה, שכן ברוב הברזים שבבתי התושבים המים מליחים גם כן. על כן, אם נרצה לחזק ולהגדיל את היישובים, חייבים לתת דגש לכמות המים המסופקת ולאיקותם.

אחת מההצעות התכנוניות הן להגדיל את המט"שים הקיימים באזור. יש צורך בהכפלת קיבולת המט"שים הקיימים והפרויקט מציע לעשות זאת על ידי הרחבת הקיים ולא על ידי יצירת מט"שים חדשים בשטחים פתוחים. תוך שבירת הצורה ההנדסית שלהם, ניתן להפוך את המט"שים גם לנקודות עניין ותיירות, למשל על ידי הקמת מצפורים לצפייה בציפורים הנודדות שעוצרות להתרעננות במרחב.

מים מתוקים: באזור יטבתה אין מים שפירים בקרקע, הקדירות הקיימות מספקות רק מים מליחים. ישנן מספר הצעות קיימות לאיגום מים שפירים שמתוכללות לתוך הפרויקט. איגום זה יעשה במיכלי בטון שישמרו על המים, שיסופקו על ידי הובלה ממאגרי רחוקים. נוסף על כך, מוצעת גם מערכת ללכידת לחות - יריעות בד גדולות יפרסו על שיפולי ההרים, הבד יקלוט את הלחות שבאוויר, הלחות תתעבה ותזרום למערכת שתותקן מתחת למתקני הקליטה, והמים האלה יאספו וישמשו כחלק ממשק המים השפירים של האזור.

נגר עילי

הנגר העילי במרחב הערבה הוא אחת מהתופעות המדהימות אך גם ההרסניות ביותר שקיימות. נתיבי זרימה ענקיים שברוב ימות השנה מייצרים נוף דומם מרהיב, אך למספר ימים מוגבל מכילים הצפות עוצמתיות ששוטפות את כל האזור.

▲ חיבורים ומעברים

▲ הטיילת הכפרית

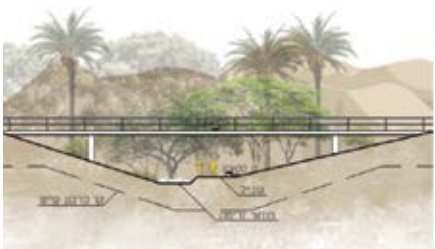
על כן בפרויקט אני מציע טיפולוגיות בינוי חדשות. המבנים המוצעים מתארגנים בהתאמה לחוכמה ולרגישות הסביבתית הקיימת במקום, בהתאם לכיווני השמש והרוח, אך ההבדל הוא כמובן בקרבה שבין מבנים. נוצרת היררכיה בין מעברים רחבים יותר, המשמשים כצירים המרכזיים לתנועת הולכי הרגל, לבין סמטאות צרות שמאפשרות בריחה הצידה ומעבר יותר מוגן בין יעד ליעד. בצירים הראשיים ניתן יהיה

הקיבוצים (שנסקור בהמשך). על הקיבוצים לנצל את ההזדמנות לצפיפות כהזדמנות ליצירת צל מאלמנטים דוממים - קולונדות, הפניות ספציפיות ומתיחת צלילות בין דפנות סמטאות יחוללו מקומות מעבר ומפגש מוגנים שאינם תלויים בהשקיה. על הקיבוצים לאמץ קצת מחוכמת ערי המדבר של העולם הערבי - מעין טייק קיבוצי על מושג ה"קסבה", שיטיב וייעל את האופן שבו חיים ומשתמשים בשטח הבנוי שבמדבר.

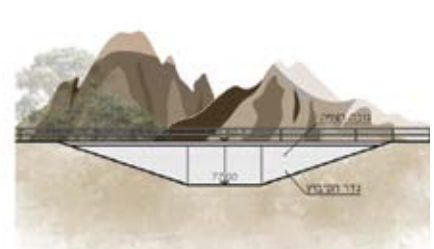
דרך המט"שים הקטנים והמצפורים, ויגיעו אל קצה הדרך, המוקד ההידרולוגי והנופי הגדול ביותר באזור - שמורת החי בר במלחת יטבתה - שמשמשת כאמבט לאגני הניקוז שבמרחב.

לסיכומו של דבר, יש האומרים כי צריך להפריח את השממה, אך השממה כבר פורחת וקורנת מיופי וחיים. הדרך הנכונה לחיות במדבר היא לא להפוך אותו למה שהוא לא, אלא להתחבר אליו, להיקשר אליו, להשתמש במאפיינים שלו ובתדר של הסביבה הטבעית כדי לחיות יחד איתו ובתוכו.

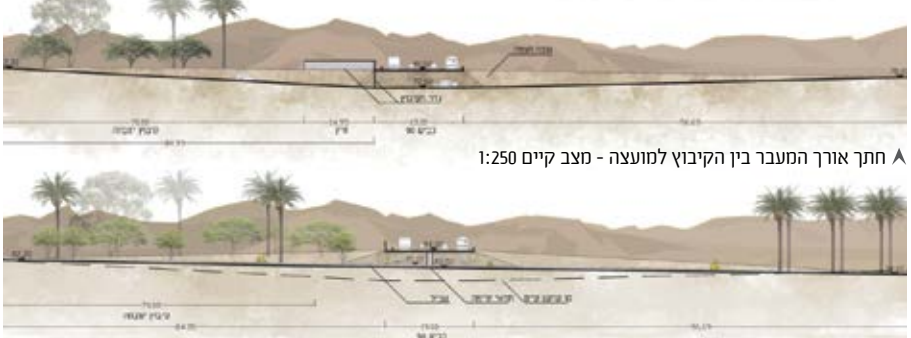
ייסגר לכלי רכב ויאפשר רק מעבר הולכי רגל, אופניים וקלנועיות. שיפוע המעבר ימותן כך שיאפשר שביל נגיש ותוואי זרימה איטי שיעברו תחת גשר כביש 90. מן המעבר, המים והאנשים יזרמו ויתהדקו לקראת מרכז התעסוקה החדש שבמתחם המועצה האזורית, שם תוואי הזרימה ידמה נחל מדבר שופע בצמחיה, גם אם יהיה יבש ברוב השנה. שביל הטיול יהפוך לטיילת מדברית שתחבר בין המתחם הבנוי אל הנחל היבש. אחרי המעבר בלב המועצה האזורית השביל והנחל היבש שוב יפרמו טיפה וישחררו צורתם, יעברו

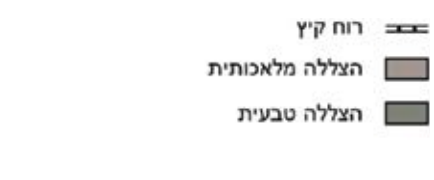
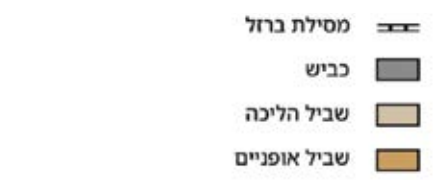
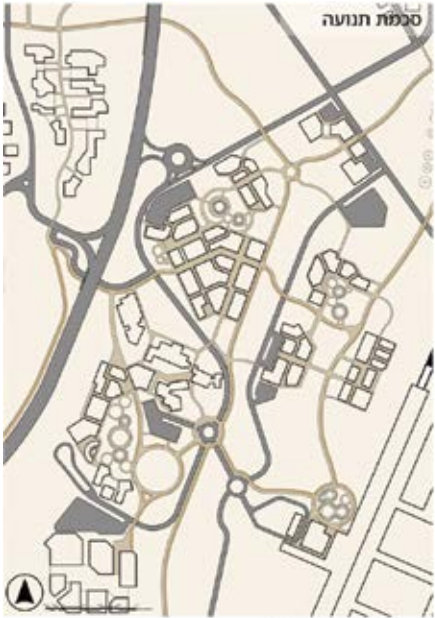
חיתך רוחב המעבר בין הקיבוץ למועצה - מצב מוצע 1:250

חיתך רוחב המעבר בין הקיבוץ למועצה - מצב קיים 1:250

חיתך אורך המעבר בין הקיבוץ למועצה - מצב קיים 1:250

מאפיינים פיזיים מימין לשמאל: סכנת מים ונגר, סכמת רוח וצל, סכמת תנועה

ערים מדבריות, סיפורו של רובע 5 בערד

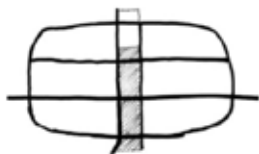
אדריכל נוף סיון אורנאי ומתכננת נוף נועה נטע

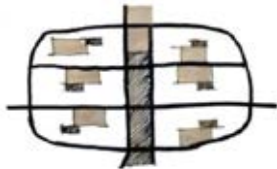
צריפי מחנה המתכננים, שנות ה-60

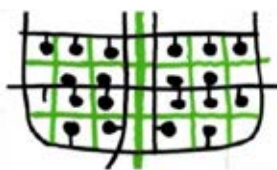
תמונות משטחי הציבור בשכונת אבישור בתכנון אדריכל נוף צבי דקל

העיר מחולקת לרובעים שפרושים לאורך ציר מרכזי-ציבורי

בכל שכונה מרכז ציבורי המאפשר הרחבה של מרכז העיר

הפרדה בין תנועת רכבים להולכי רגל

העקרונות המרכזיים של העיר הלינארית

של ערד בעד תכנונה, אלכס שר, טס לסקוטלנד, לעיר קמברנולד. אך לבסוף, שרטוטיה של העיר הבריתית הוק - שמעולם לא נבנתה - הם שהיוו את ההשראה לערד.

הוק הלינארית, תוכנה כעיר קומפקטית וצפופה יחסית שמיועדת בראש ובראשונה להולכי הרגל. עיר שבה מרחקי הליכה סבירים ממקום למקום הם אלו שמגדירים את מידותיה. תכנונה כלל עירוב שימושים בקנה מידה שכונתי, עודד מפגשים אקראיים בין התושבים, הגדיר חללים בצורה איכותית, והפריד בין התנועה המוטורית לבין התנועה הרגלית. חלק גדול מיתרונות התכנון של העיר הוק היה האופי הלינארי שלה. היא תוכנה לאורך ציר ראשי שמתפקד ככל העיר, ובצמוד אליו מסתדר הבינוי, באופן המאפשר הליכתיות ונגישות למרכז המאורך. זאת בשונה מערים מרכזניות, בהן הליכה נשארת קבועה בגודלה, בעוד שהעיר צומחת הרחק ממנה, דבר שמייצר בעיות תנועה ובעיות נגישות למרכז העיר. בהתאם לעקרונות אלו, גובשה בשנות ה-60 של המאה הקודמת תוכנית המתאר הראשונה של ערד.

תכנון מהשטח

... הוא איגד סביבו אנשים שהיו טיפוסים מוזרים, משוגעים לדבר, ככה הוא תיאר אותם, שבאיזושהי חזונית נעורים רצו להתנסות במשהו חדש. ככל הנראה שנות ה-60 היו שנים של רוח אחרת, רוח של חדשנות בהרבה תחומים, וכך גם בתחום הזה - ללכת למקום שהוא 'פני הירח', ולייצר בו משהו שהוא חדש וחדשני...

שדר, ה. (2022), ערד עיר ניסיונית, ספריית יהודה דקל - המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל.

הסיפור של ערד מתחיל ב-1960. אז מחליטה ממשלת ישראל להקים עיר חדשה במדבר, בסמוך לים המלח. את העיר מתכננים רחוק מספיק מבאר שבע, כדי שזו תוכל לעמוד בפני עצמה, תוך התחשבות בטופוגרפיה נוחה שתתאים לבנייה בגובה שיספק בריזה נעימה לתושבים. עד לאותו הרגע תוכנונו כבר מספר ערים חדשות בישראל, ונעשו לא מעט טעויות. על רקע זה, נראה כי הפעם היו המתכננים נחושים ללמוד מהכשלים של ערי הדור הראשון, דוגמת באר שבע, דימונה ומצפה רמון, ולייצר "חיה" עירונית אחרת. כך, בין היתר, החליטו כי כלכלתה של ערד תתבסס על תעשייה ולא על חקלאות, וכי גרעין המתישבים שבה יתבסס בעיקרו על ישראלים ותיקים שיעברו להתגורר בה מרצונם החופשי, ולא על עולים חדשים בלבד אשר הגיעו לערים בכפייה לצרכיה הדמוגרפיים והכלכליים של המדינה (קלוש ול-יון 2000).

חידוש משמעותי נוסף בערד, ככל הנראה היחיד בהיסטוריה הישראלית, היה הבחירה לבצע את כל מהלך התכנון של העיר מתוך השטח עצמו. שם, על אדמת המדבר, הוקם "מחנה קדמי" לכ-150 איש שבו התגוררו מתכנני העיר ועובדים נוספים שקשורים בתכנון העיר. בראשותו של לובה אליאב, עליו הוטלה משימת הקמת העיר, נבנה מערך המגורים הזמני שכלל צריפים המסודרים סביב חצרות פנימיות, שקושרו אלו לאלו באמצעות מעברים צרים ומקורים. כך, במקום לתכנן את ערד ממשד מרוחק במרכז הארץ, ודרך ניסיונות בתכנון המחנה הקדמי ושהותם בו, למדו האדריכלים על האקלים, על תנאי השטח ועל המדבר באופן הישיר ביותר.

גם המודל האורבני של ערד היה אחר וחדשני: מודל בריטי של עיר לינארית, כלומר עיר שאיננה סובבת סביב מרכז, אלא מתפתחת לאורך ציר. הרעיון של תכנון קווי אמנם לא היה חדש בזמנו בבריטניה, אך התפתח ויושם במדינה בצורתו האורבנית רק בשנות ה-50. כדי להבין מקרוב את חידוש העיר הלינארית, מי ששימש כמהנדס העיר

▲ מבט לכיוון דרום מערב משטח התוכנית

בערד הרעיונות של העיר הלינארית אומצו בהתלהבות, עברו שיפורים והתאמות למרחב המקומי ויצרו "עירוניות עדינה, צנועה במימושה ובממדיה, וחלקית", כפי ששדר מגדירה בספרה. כמו הוק, גם ערד תוכננה כעיר קומפקטית והליכתית, ומעל לכל תוכננה בהתאם לעקרונות של העיר הלינארית, שלפיו ייבנו שכונות חדשות בזוגות מקבילים משני צדי המרכז המאורך. בצורה זאת יגדל גם המרכז העירוני של העיר באופן שמאזן בין מספר התושבים לגודל הליבה. בהתאם לעיקרון זה, בערד תוכננו שש שכונות ליבה מקבילות (מתוכן ארבע שנבנו בפועל) שבכל אחת מהן כ-5,000 תושבים.

בחלופ השנים תוכננו בערד סוגים שונים של שכונות, והעקרונות של העיר הוותיקה הלכו ונזנחו עם הזמן. לכן, כאשר ניגשנו כחלק מצוות תכנון של משרד השיכון מחוז דרום לתכנון תוכנית מפורטת להקמתה של שכונה חדשה, בחנו והעמקנו בהיסטוריה של העיר וטיפוסי הבינוי בה ולמדנו דרך ניתוח השכונות הקיימות על תכנון תואם אקלים מדברי.

חקירת השטח וגיבוש הקו הכחול

אזור התוכנית הוגדר כחידוש תוכנית של רובע 5 שאושרה כבר לפני שנים אך היתה בעייתית ליישום מהיבטים שונים, ביניהם גם היבטים מורפולוגיים (הפרשי גובה וצירי ניקוז קיימים). בהתאם לכך, מתחילת עבודת צוות התכנון, הבנו שהטופוגרפיה והתכסית הן שחקניות מרכזיות בהתוויית הקו הכחול של השכונה המיועדת. מרחב החיפוש שהוצג לצוות בתחילת הדרך לא תאם לעקרון זה ולכן לאחר ניתוח טופוגרפי וסקירת מוצאי ניקוז במרחב המלצנו לגבש קו כחול התואם ומתמוג בסביבתו.

לשמחתנו, עבודת הצוות בהובלת משרד האדריכלים גוטמן-אסיף וחברת סטילינק כמנהלי הפרויקט היתה מאד שיתופית וחיונית ואיפשרה לשיח המקצועי להתקדם בצורה שהתפתחה מכל הדיסציפלינות בצורה שווה עד לקבלת הקו הכחול המוסכם לפרויקט.

עקרונות התכנון

מרגע שגובש הקו הכחול הפנינו את מבטנו לגיבוש עקרונות תכנון שיהלמו תוכניות מנחות שחלות בתחום העבודה; התוכנית הכוללת של ערד ותוכנית האב לנחלים.

עיקרון מנחה מתוכנית כוללת לפיתוח העיר ערד הינו התפתחות על השטחים המישוריים יחסית שפרושים על שלוחות טופוגרפיות והרחקת הפיתוח מהמדרונות ומאפיקי הנחלים.

עקרון מנחה נוסף, לפי תוכנית אב לנחלי ערד, הינו יצירתה של טיילת סף מדבר על התפר בין האזור הבנוי לנחלים הנמצאים למרגלות העיר הבנויה: "יצירת חיץ ברור, חזותי ותפישתי, בין העיר למדבר לעצירת גלישות העיר למדבר והגדרת אזור ה'גלעין' בהתאם לתפישת הביספורית" (מתוך תוכנית אב לנחלי ערד, משרד רם אייזנברג אדריכלות נוף).

▲ תרשים היררכיית שצ"פ, אינטנסיביות השצ"פ הולמת את מיקומו מאינטנסיבי במרכז האזור הבנוי ועד לאקסטנסיבי בממשק עם המדבר

- להלן הדגשים אותם גיבש הצוות בתכנון השכונה ושולבו כעקרונות מנחים בחלופות שגובשו:
 - תנועת הולכי רגל ואופניים - יצירת קישוריות עירונית טובה מבחינת הליכתיות ותנועת אופניים בין האזורים הבנויים לבין התוכנית המוצעת.
 - הפחתת עלויות והשפעה על מצב קיים - הקטנה של עבודות עפר בתחום התוכנית, שימוש מצומצם יחסית של קירות תומכים שמשפיע על הוזלת עלויות הפיתוח ולהקטנת ההשפעה החזותית והפגיעה בתכסית הקיימת.
- צמצום פגיעה סביבתית - פרישת הבינוי והפיתוח של התוכנית בשטחי השלוחות להרחקת הפיתוח מאפיקי הנחלים ומניעת פגיעה סביבתית בבתי גידול רגישים באזורים אלו - בייחוד על רקע השטח המדברי שהופך כל ציר ניקוז לבעל משמעות גבוהה בסביבתו.
- ניקוז - תחום התוכנית המוצעת ימנע מצב של פיתוח על תוואי ניקוז קיים ויחסוך לטווח המיידית והארוך עלויות פיתוח. הסטה של צירי ניקוז אלו ועלויות שיקום נזקים בשטחים בהם צירי הניקוז יחזרו לאורך זמן לתוואי ההסטורי שלהם.

▲ חתך טיפוסי לטיילת סף מדבר מתוך הנספח הנופי

אופי הבינוי - גיוון הבינוי לפי רמות שונות של צפיפות וגובה, ככל שהקרבה למדבר גבוהה כך הבינוי יהיה נמוך ומרווח וכלל שהקרבה לעיר גדלה כך הבינוי יהיה גבוה וצפוף.

נגישות וקישוריות - תכנון דרכים נגישות תוך מתן עדיפות להולכי רגל על ידי רחובות צרים, סמטאות ומודלי צל.

אקולוגיה - שמירה והעצמה של ערכים אקולוגיים קיימים ויצירת ממשק מיטבי עימם.

מבטים - שמירה על מבטים פתוחים לעבר המדבר. אזורים משותפים - מוקדים קהילתיים פעילים בקנה מידה משתנה הממוקמים של רשת נגישה בשכונה.

ממשק עיר-מדבר - הגדרת אזור בקצה השכונה בו יפותח חיץ שיכלול סוגי צמחיה ובתי גידול מגוונים לטובת הציבור והשמירה על הערכים האקולוגיים.

סיכום וסטטוס הפרויקט

אומנם הקמתו של מחנה קדמי של מתכננים באתר לפי דגם העבודה של לובה אליאב ואנשי הצוות המקורי ללא ספק נותן נקודת מבט נכונה וייחודית למתכננים, השיטות המודרניות וכמויות המידע הקיימות מאפשרות לנו כיום הבנה מעמיקה של השטח והגעה לתוצרים איכותיים לא פחות.

פרויקט רובע 5 בערד מסמן עבורנו נקודה חיובית בתהליך ארוך שבו תופסת אדריכלות הנוף מקום מרכזי ליד שולחן התכנון. ההיבטים השונים שמובעים דרכה מאפשרים לתוצרי התכנון להיות נכונים יותר מבחינת התאמתם לסביבה ושירותם את תושבות ותושבי הערים של ימינו.

נכון להיום, פרויקט רובע 5 נמצא בנקודת עצירה עקב שינויי השלטון המקומי שביקש לבחון מחדש את פרוגרמת הפרויקט ואנו תקווה שהפרויקט יתחדש בקרוב ונוכל להגדיל את כמות ומגוון פתרונות הדיור במרחב בהתאם לעקרונות שהתוותה התוכנית.

▲ תמונה טיפוסית למצב הקיים

צוות התכנון:

עורכי התוכנית: גוטמן אסיף אדריכלים | ניהול פרויקט: חברת Citylink | אדריכלות נוף: משרד דוד אלחנתי אדריכלות נוף
תנועה ודרכים: נתן תומר | סביבה: אייל קליינדר | מים ביוב וניהול נגר: פלגי מים | פרוגרמה לצרכי ציבור: שני פריידוס, Citylink
מהנדס בקרה: זיו ליפשיץ | מזמין העבודה: משרד השיכון מחוז דרום

נועה נטע וסיון אורנאי, משרד דוד אלחנתי אדריכלות נוף בע"מ

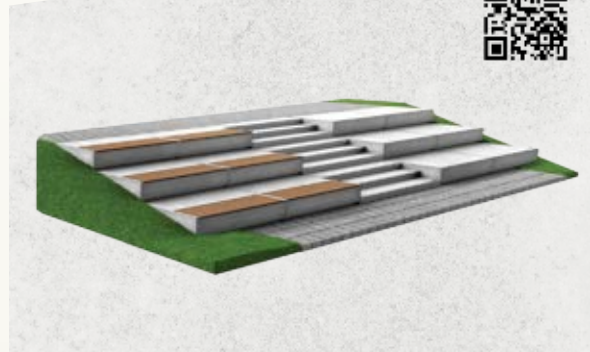

הכניסה לעיר ירושלים | שד' שז"ר
מתכננים: מילר בלום אדריכלים

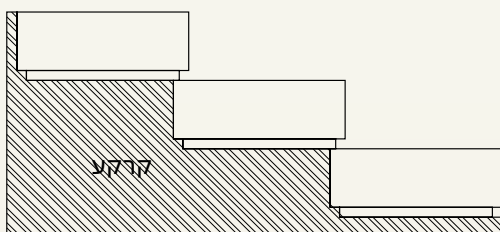
תלתן טריבונות

תלתן טריבונות בטון משולב עץ

ספסלי תלתן טריבונות

מעצבים טופוגרפיה עירונית בקווים נקיים

"ספסלי תלתן טריבונות" מעניקים למרחב הציבורי פתרון טרומי שמשלב עיצוב מרהיב עם פונקציונליות מושלמת. הספסלים משתלבים בטבעיות עם גרמי המדרגות והגינות ההיקפי, יוצרים מרחב ישיבה מזמין ומעוצב בין אם בגימור בטון אדריכלי מלא או בשילוב עץ במבוק יוקרתי.

מתקני פסגות מגשימים לך חלומות

תכנון וביצוע גני שעשועים, מסלולי נינג'ה, גני מוזיקה ופארקי אקסטרים

ירוחם - עיר מדברית בלב פארק

אדריכל נוף אסיף ברמן, אדריכלית נוף נועה ברוט

▲ שדרוג חצר שיכון - 'הטוב המשותף', שדרוג שצ"פ אלי כהן, שצ"פ גן אשכול, שיתוף ציבור 'הטוב המשותף'

המועצה המקומית ירוחם נמצאת בתנופת בנייה ופיתוח אשר עתידה להכפיל ואף לשלוש את שטחה ואת מספר תושביה. כך, מערכות הנחלים אבנון, דורבנים ושועלים, שהיוו בעבר את גבולותיה, הופכות למערכות השטחים הפתוחים המרכזיות והעיקריות של העיר.

כחלק מהתפתחות המועצה, הוזמן משרדינו בשנת 2014 להשתתף בתחרות אשר נערכה על ידי מינהלת משותפת לקק"ל, רשות ניקוז בשור-שקמה והמועצה המקומית. התחרות שכותרתה 'עיר בלב פארק' ביקשה להציע תכנון שמחבר בין המרקם הבנוי של ירוחם לבין סביבותיה, נחליה ופארק ירוחם. הזכייה בתחרות היוותה את תחילתו של קשר פורה ורב-שנים עם המועצה שנמשך עד היום.

התפיסה, אשר התמקדה בהבניית המרקם העירוני סביב למשאבי הטבע ויצירת רשת קשרים וצמתים, היוותה בסיס לכל פעולותינו בירוחם. לצורך כך, נדרשו היכרות מעמיקה עם המקום והתושבים וקשר ישיר עם בעלי התפקידים השונים. במסגרת זו, הוקם על ידינו סטודיו בירוחם. הסטודיו גיבש תפיסה מערכתית ומתכללת שמורכבת משלל פעולות ואסטרטגיות בעלות אופי וקני מידה מגוונים ושונים אשר על חלקם נרחיב להלן.

סקר שטחים פתוחים והשוואת המרקם הוותיק לחדש

פיתוח ובנייה של שכונות חדשות יצרו בירוחם שני מרקמים עירוניים מנותקים ונבדלים זה מזה באופיים הפיזי, החברתי והכלכלי. סקר השטחים הפתוחים שנערך, נועד למפות ולהעריך את המרחב הציבורי ולספק תשתית תכנונית לצורך השוואת המרקם הוותיק למרקם החדש. הסקר העריך כל אחד מהשטחים הציבוריים במועצה דרך סדרה של קריטריונים ושקלולים: אחוזי הצללה, פרוגרמות, רמת תחזוקה, תאורה ועוד. הערכה זו תורגמה לאומדן כלכלי ששימש לתקצוב ההשקעה על ידי משרד הבינוי והשיכון. בנוסף, איתר והגדיר הסקר סדרה של פרויקטים הנדרשים לצורך שדרוג ושיקום המרקם הוותיק.

במהלך העשור האחרון, מומשו על ידי החברה הכלכלית לירוחם והמועצה המקומית, עשרות פרויקטים על בסיס סקר זה. בלב העשייה עמדה השמשת המרחב הציבורי תוך יצירת תנאים אקלימיים ופסיכים מזמינים, החל בפעולות שיקום קטנות ומקומיות וכלה בשצ"פים ורחובות שלמים. בין הפרויקטים בעלי המשמעות הקהילתית הגבוהה ביותר היה פרויקט 'הטוב המשותף'. הפרויקט, ביוזמת המשרד להגנת הסביבה ובהובלת היחידה לעבודה קהילתית, התמקד בשדרוג החצרות המשותפות במבני שיכון ישנים.

דיירי המבנים שותפו בתהליך התכנון החל משלב גיבוש החזון ועד לאחרון הפרטים. כך, מבנים מסוימים זכו לגינות תועלת ובאחרים שודרגו אזורי הסבה ושהייה וחלקם אף זכו למתקני משחק חדשים.

'פארק הנחל המרכזי'

הפארק הוא תוצר ישיר של תחרות 'עיר בלב פארק' ומביא לידי ביטוי את מסקנות סקר השטחים הפתוחים אשר מיפה אותו כמרחב מחולל משמעותי. הפארק, אשר ממוקם על ערוץ נחל דורבנים, הפך עם התפתחות העיר למרחב הציבורי הפתוח המרכזי של העיר. ברמה העירונית, הוא מהווה את המרחב המקשר בין המרקם הוותיק לחדש וסמוכות לו מספר שכונות ותיקות וחדשות. ברמה האזורית, מהווה ערוץ נחל דורבנים ציר המקשר בין פארק ירוחם במערב לבין מכתש ירוחם במזרח ויש לו חשיבות נופית, אקולוגית ותרבותית גבוהה. אסטרטגיית ההתערבות בפארק הורכבה משלוש פעולות עיקריות:

הצפה - מיפוי האלמנטים הטבעיים, התרבותיים, הקהילתיים והתכנוניים הייחודיים של מרחב הנחל המדברי. תכנון הפארק הציף הצטלבויות עירוניות ומוקדי עניין וכוח קיימים, לצד אזורי דלילי תוכן ופעילות והציע נקודות עניין ומוקד חדשות. מוקדים אלו, קיבלו פיתוח ממוקד אינטנסיבי

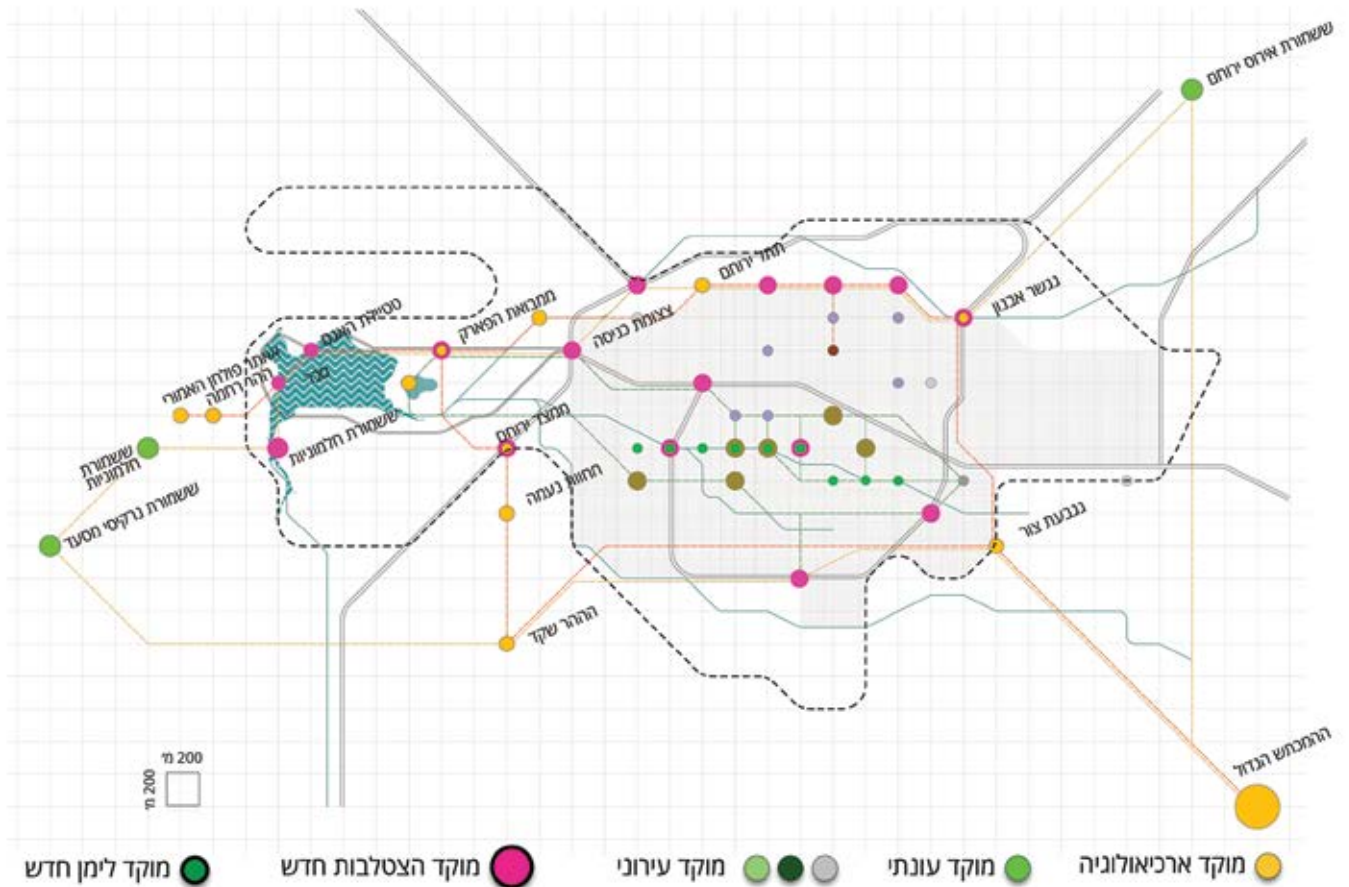
באזורים מוגדרים ומופריים, לצד טיפול אקסטנסיבי משמר ברוב שטחי הפארק.

אריגה - לאחר פעולת ההצפה 'הונחה' רשת פיזית ותודעתית על מערך המוקדים והצמתים, רשת זו היוותה בסיס לשלד התנועות וההתערבויות במרחב.

יצירה - שילוב בין המוקדים והרשת למארג ובו צמתים ומוקדים חדשים ובכך, יצירת ישות חדשה משותפת - עיר בלב פארק.

המארג שהניחה התוכנית מייצר מערכת אפשרויות בחירה ומפגש בין העיר לפארק ומניח מוקדים ופעילויות במרחקים ובעצימות משתנים. מארג זה מרחיב למעשה את מושג הפארק ומחיל את איכויות ותכונות הפארק על הרשת כולה. רכיב משמעותי במארג הוא צירי הנחלים, שתוכננו כ"מערכות קירור עירוניות" ע"י נטיעת עצים בתוכם, איגום ושימוש במי-הנגר במערכת לימנים לאורך צירי הנחל. אזורי הלימנים החדשים נועדו ליצירת מערכת אקלימית מקיימת ומשמשים גם כעוגנים ומוקדים פרוגרמטיים אינטנסיביים המקושרים לעיר.

המרכיבים הנוספים המיועדים לטיפול אינטנסיבי הינם לב הפארק, אשר תוכנן כמרחב קולט קהל, וטיילת פארק ירוחם אשר מתוכננת ללוות את ערוץ הנחל. טיילת זו, מתחברת לאגם ירוחם ומהווה דופן לשכונות הקיימות והחדשות, תוך

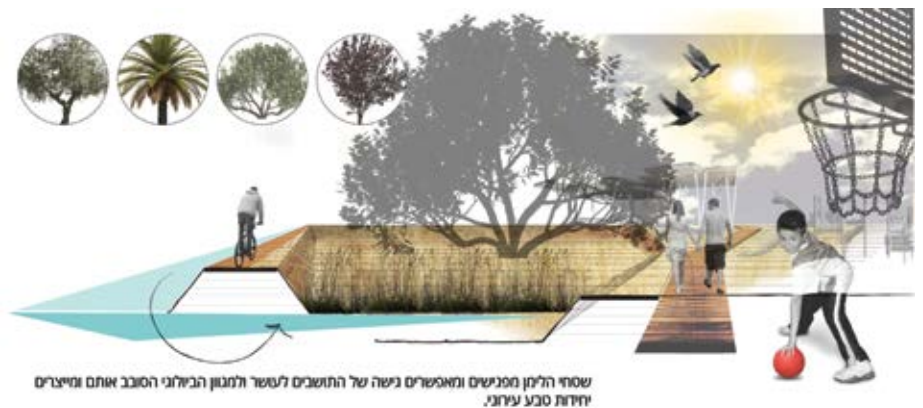

א. מארג 'עיר בלב פארק'

תוכנית אב לנחלי ירוחם

בנייה מואצת לאורך השנים הובילה את ירוחם להפנות עורף לנחליה המדבריים אשר בעבר היו מרכיב ייחודי וחשוב באופיה ובזהותה. קירות תמך גבוהים ועודפי עפר שנשפכו אל הערוצים ניתקו את המרקם הבנוי ותושביו מהמערכות הטבעיות, הסבו נזק למאזן האקולוגי הרגיש וצימצמו ורידדו את חתכי הנחלים ופשטי ההצפה. התפתחות שכונות בגדות הנחלים המרוחקות, שעד כה היו מרחב מדברי פתוח, הובילה את רשות ניקוז בשור-שקמה והמועצה המקומית, ליזום תוכנית אשר מטרתה להגדיר את תפקידן של מערכות הנחלים ולנסח את מערכת היחסים בין הבנוי לפתוח. התוכנית הציבה לה למטרה לשמר, לחבר ולהנגיש את מערכת הנחלים כמערכת אקו-הידרולוגית אשר עורקיה מהווים את "הרחובות של הטבע". התוכנית נועדה לשמש ככלי בידי המועצה לליווי כלל התוכניות והפרויקטים המשיקים למרחב הפתוח. בניית השכונות החדשות היוותה הזדמנות ליצירת מרחב עירוני פתוח אשר מקשר ומחבר באופן פיזי, תרבותי ותפקודי בין המרכז המתפתח של ירוחם לבין המרחב הטבעי הסמוך לו.

ביסוס מערכת הנחלים כחלק ממערך השטחים הפתוחים במרקם העירוני נעשה על ידי תכנון המשלב את מערכת הנחלים עם מערכת התנועות הרכות הפנים והחוץ-עירונית. לצד חיזוק רשת התנועות הקיימת והוספת חיבורים וצירים חדשים, התמקדה התוכנית גם באמצעים להגברת הנוחות האקלימית, זאת, על ידי הצללת מערכות התנועה באמצעות נטיות מותאמות למערכת האקולוגית והוספת אלמנטי הצללה קבועים.

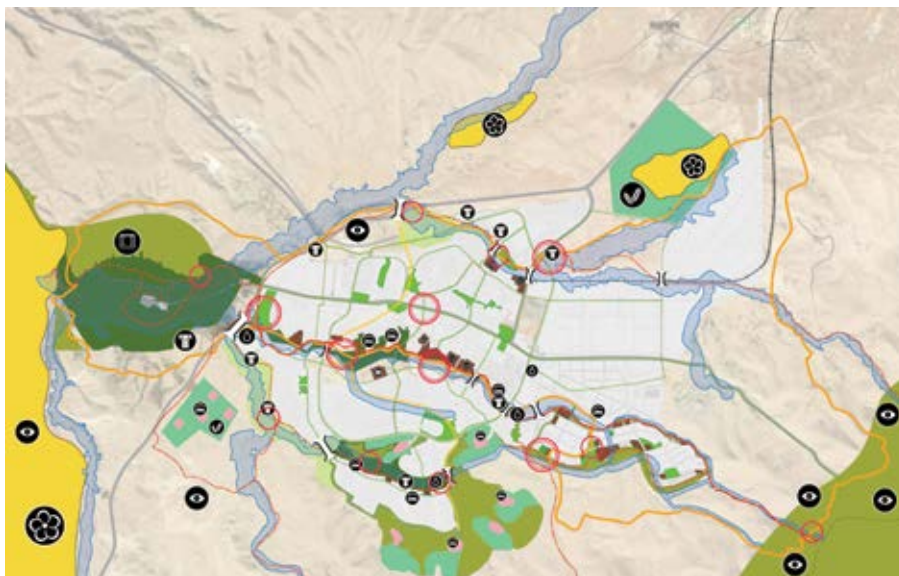
א. שטחי הלימן מאפשרים גישה של התושבים לעושר ולמגוון הביולוגי הסובב אותם ומייצרים יחידות טבע עירוני

התקציבי, יבוצעו מקטעי פארק וטיילת נוספים וחלקים נוספים של הרשת. חלקים אלו יתמו למימוש החזון בו המרקם החדש, המרקם הוותיק ומערכת ערוצי הנחלים והשטחים הפתוחים יתאחו ויצמחו כיישות עירונית אחת - עיר מדבר בלב פארק.

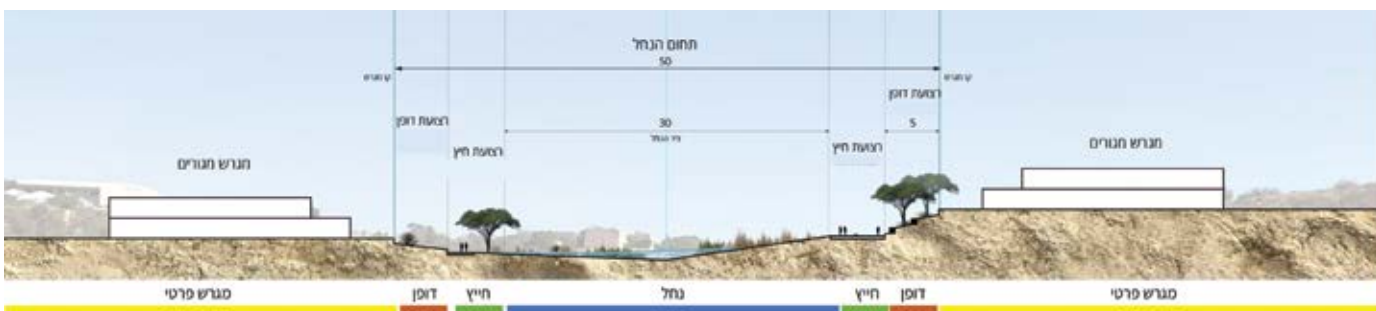
יצירת קשרים וגישורים בין השכונות לפארק ובין לבין עצמן. הטיילת פוגשת את העיר בסדרת פורטלים, אשר מיקומם הוגדר בתוכנית האב לנחלים. פורטלים אלו מהווים נקודות כניסה ומשיכה ומאפשרים קריאות של המרחב הציבורי. חלקו המרכזי של הפארק כבר בוצע, וכעת, בהדרגה בהתאם להתפתחות השכונות ולמצאי

א מקטעי הפארק המתוכננים לביצוע עתידי

א תוכנית האב לנחלי ירוחם

א כלי החתך הדינמי

בהיבט ההידרולוגי, קבעה התוכנית את גבולות ואופי המפגש של התחום הבנוי עם מרחב הנחל לצד הגדרת הקריטריונים לאופן שימור ושיקום מערכת הניקוז והקרקע.

בנוסף לתכנון הפיסי, כללה התוכנית נדבך תודעתי אשר תכליתו הנגשה קוגניטיבית-חינוכית כגון הדגשת ערכי הטבע, התרבות והמורשת בערוצי הנחלים וסביבותיהם לציבור הרחב.

עקרונות התכנון תורגמו לתוכנית ולהוראות אשר מניחות שלד עירוני-מדברי שכולל רשת תנועות ומערך צמתים ומבואות, ופיתוחם בדרגות אינטנסיביות שונות. נוסף על כך, נקבעה שפה עיצובית לכל מערכת הנחלים על מרכיביה השונים - מרחב הנחל, קווי המגע בדפנות ומבואות הכניסה על מנת לאפשר קריאות עירונית ורצף של המערכות הפתוחות.

למסמכי התוכנית צורף כלי נוסף - 'החתך הדינמי'. כלי זה כלל את כל החתכים העקרוניים המתקיימים במערכת הנחלים הירוחמית ואיפיין את הרצועות השונות שבה. בהמשך, נקבע חתך דינמי המגדיר למעשה את היחס בין רצועות הנחל והבינוי השונות בהתאם למתווה טופוגרפי, פשט ההצפה והתכונות האקולוגיות המקומיות. חתך זה קובע את רמת ההתערבות בכל אחת מהסיטואציות השונות תוך שמירה על עקרונות התוכנית. כלי זה, נועד לשמש את המועצה בקביעת אופן המפגש בין הבינוי למרחב הפתוח בכל התוכניות המקודמות בתחומה.

העשייה התכנונית של משרדינו בירוחם נשענה על שני יסודות: האחד, חברתי-כלכלי, העוסק בשוויון במרחב הציבורי, בהנגשה והזמנה של כלל הציבור ובצמצום פערים בין המרקמים העירוניים השונים.

השני, סביבתי-אקולוגי, התייחס לרגישות הייחודית של המדבר לשינויים ולפגיעה במרקם הטבעי ובתנאים האקלימיים הייחודיים השוררים בו. בהתאם לכך, נעשה מאמץ למקד את התכנון לפעולות כירורגיות מדויקות אשר נועדו לשמור את נוף המדבר בצורתו הבתולית, לצד יצירת מקומות המאפשרים פעילות אנושית במרחב ממותן אקלימית.

שני יסודות אלו, נועדו לממש את חזון 'עיר מדברית בלב פארק' - עיר צומחת אשר מאפשרת פיתוח מצד אחד ומן הצד השני מצמצמת את ההפרעה לסביבתה הטבעית. עיר המכוננת יחסי גומלין בהם הבנוי והפתוח יוצאים נשכרים זה מאיכותיו של זה.

▲ מבט על המבואה, מרחב עליון

שלד עירוני נפתח למדבר

שדרות בן גוריון ומבואה מדברית, מצפה רמון

אדריכלית נוף ורדית צורנמל

שהוא מהווה מרכז אזרחי ליניארי. שד' בן גוריון בנוי לאורך תוואי שטח מתון ובעל פוטנציאל לזמן הליכה ברגל ומפגש אנושי, בפרט ביישוב שנפרש על פני טופוגרפיה מאתגרת. עם זאת, חתך הרחוב המאוד רחב והבינוי הדליל לאורכו, לא מאפשרים לייצר אקלים נוח ותנאים מיטיבים לפעילות אנושית. בראייה עתידית של התחדשות עירונית, מוצע ציפוף של הבינוי למימוש הפוטנציאל של הרחוב.² אך האתגר איתו מתמודד היישוב הוא יצירת שינוי כבר בטווח המיידי, הפיכת המרחב הציבורי למיטיב ומזמין - להליכה, לפעילות

שכונות שלמות ומשועתקות החטיאה פעמים רבות הן את הרגישות הנדרשת למקום המדברי ולנוף המכתש בפרט והן את הראייה הכוללת של היישוב כולו, קרי את ההקשרים העירוניים והדימוי הכולל.¹

שדרות בן גוריון, הרחוב הראשי של היישוב, ממחיש את הסיפור התכנוני של מצפה רמון במקטע קצר של פחות מקילומטר. זוהי השדרה הראשית, הנפתחת מכביש 40 ומסתיימת בקצה המערבי במבט ובקשר אל המדבר. לאורך הרחוב ממוקמים מרכזי מסחר ופונקציות ציבוריות, כך

מצפה רמון הוקמה בתחילת שנות החמישים על ידי קואופרטיב עירוני של חולמים. "האגודה החקלאית השיתופית במצפה רמון" חלמה להפוך את מחנה העבודה הקטן, ששימש את סוללי כביש 40 לאילת, ליישוב מדברי עצמאי. בחזונו נסמך היישוב על המדבר ומהווה מוקד לחוות חקלאיות במרחב. תוך מספר שנים קצר עבר פיתוח היישוב לידי המדינה. רחובות נסללו ושכונות חדשות הוקמו על מנת לקלוט עולים, בהתאם לתפיסת פיזור האוכלוסייה. מצד אחד זכה היישוב לדחיפה בפיתוח, לתקציבים ולתושבים ו"מצד אחר בניית

¹ קרן אנגלמן והדס שדר, ישוב על שפת מכתש - על התפתחות הבינוי במצפה רמון, בתוך הר החלומות - מצפה רמון בראי הזמן, 1956-2016, עורך גיא רז, מוזיאון ארץ ישראל 2017

² תוכנית אב ותוכנית מתאר למצפה רמון, 2020 - יאיר אביגדור אדריכלות ועיצוב עירוני, גוגנהיים אדריכלים, שלמה אהרונסון אדריכלים; תוכנית שלד למרקם הוותיק, 2022 - עיריית דרוור אדריכלים, צורנמל טורנר אדריכלות נוף

ולמפגש. בשנים האחרונות פיתחה המועצה המקומית לאורך שד' בן גוריון מספר גנים המוסיפים לאורכו מוקדי שהייה ופעילות, ביניהם פאמפטראק, גן משחקי-מים, סקייטפארק ומתקני משחק³. פרויקט הפיתוח אשר יוצג להלן, מבקש לקשור את המוקדים הוותיקים והחדשים ולשזור אותם לאורך שדרה הנפתחת אל המדבר. תחילת הפרויקט ביוזמה של רשות ניקוז ים המלח עם המועצה המקומית, ליצירת מבואה מדברית מערבית, בתפר בין שד' בן גוריון למדבר. במרחב-קצה זה של שד' בן גוריון מטפל הפרויקט בפתיחה של מצפה רמון אל המרחב המדברי שממערב לה. לכאורה זוהי נקודה מינורית, לא הזוא' של קצה מכתש רמון, אך דווקא בקצה שד' בן גוריון נלווה ההזמנה לצאת אל מרחב מדברי איכותי ונגיש הצמוד ליישוב, כזה המאפשר שוטטות וחוויה מדברית ברמה היומיומית למגוון פעילויות, לרבות ספורט מדברי וקשר למערכות שבילים להליכה ולרכיבה על אופניים. מכאן נפתח מרחב 'שפת מדבר' המתפתח ממערב ליישוב, אשר עיקרו חקלאות ותיירות לאורך נחל צין ויובליו. בנקודת התפר בין קצה שד' בן גוריון למדבר שתולה חורשה ותיקה, נקודת צל אהובה על תושבים ומטיילים כאחד. דרכה מתקיים הקשר של קריית החינוך הסמוכה אל המדבר הקרוב ופועל בה 'גן יער' ייחודי, הראשון מסוגו בארץ. המבואה החדשה שואפת להשתלב במקום מבלי לפגוע בפעילות זאת, לשקם שטחים מופרים באופן שיקשור אותם

▲ מרכז הצעירים, מקום על שדרות בן גוריון

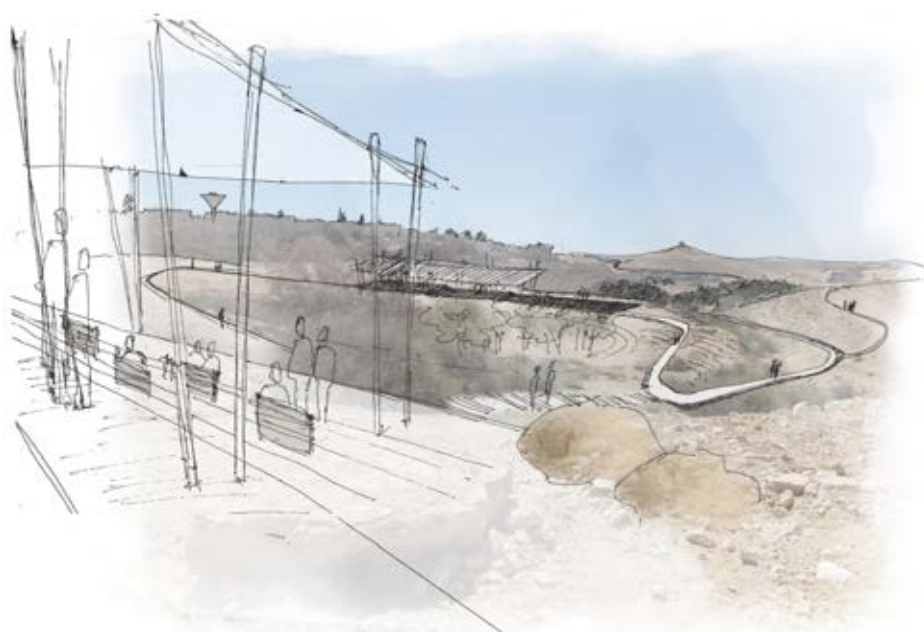

▲ תכנית שדרות בן גוריון והמבואה

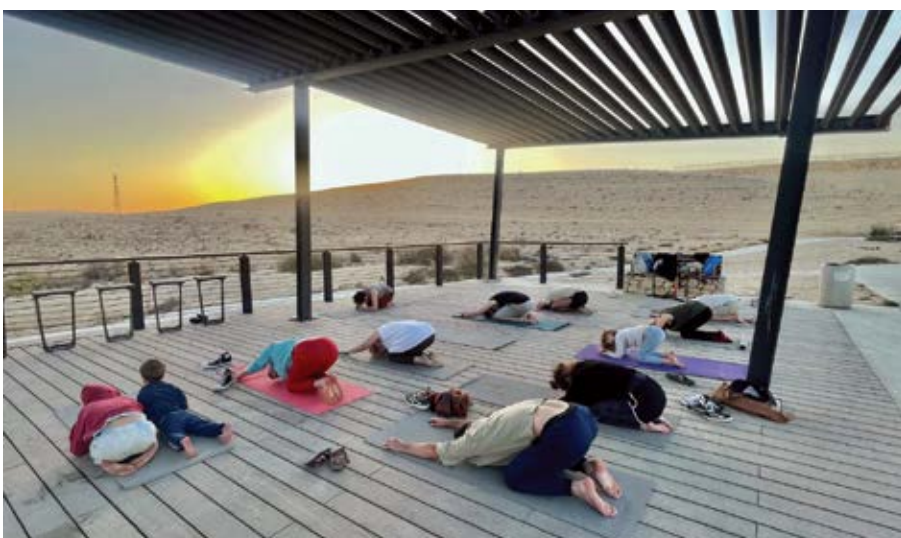
³ מתכנני הגנים, בהתאמה - לוטן אדריכלות ונוף, ז"ק רייכר אדריכלים, טל בילינסקי אדריכלות ונוף
⁴ תוכנית 'שפת מדבר': תב"ע, אושרה 2019 - שלמה גרטנר אדריכלים, גדעון שריג אדריכלות נוף; תוכנית כוללת ותוכניות ליישום, 2020 עד היום - צורנמל טורנר אדריכלות נוף

▲ המבואה במבט מקצה הישוב, סקיצה

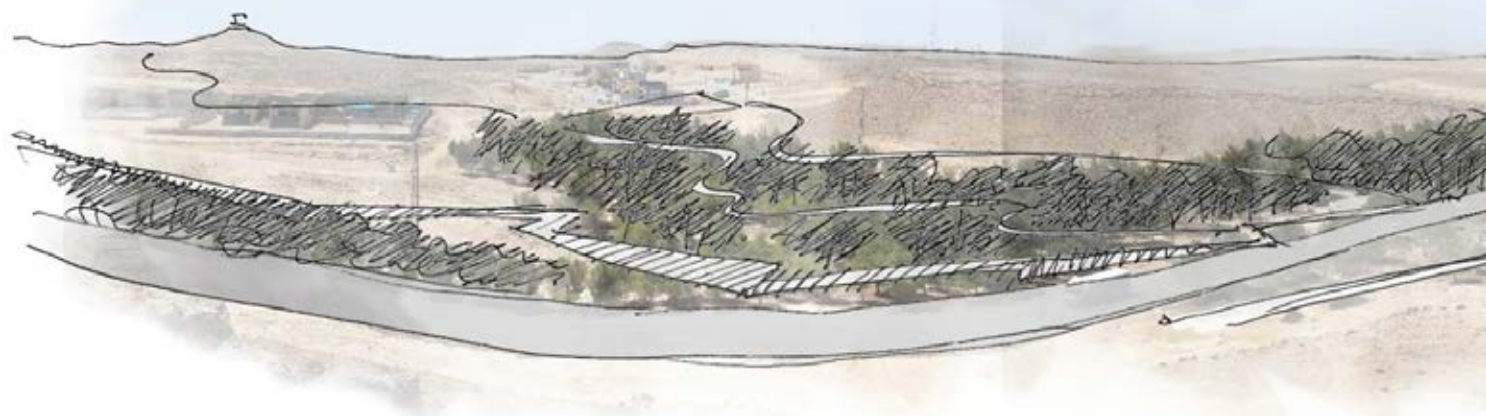

▲ המבואה מהרחוב, סקיצה

▲ יוגה בזריחה במבואה

למרחב ולהזמין מתוך חורשת קק"ל נטועה לצאת החוצה, אל המרחב המדברי. פיתוח המבואה המדברית מנצל ומשקם שטח שנפגע משפיכה רבת שנים של עודפי עפר אל הוואדי, בין שולי היישוב לבין החורשה. הפיתוח מייצר קישוריות הליכה וכן מקומות לפעילות של הקהילה המקומית, תיירים ומבקרים. מוקד פעילות עליון מציע מרחב פעילות מוצל, הצופה אל הר גמל. הוא רב-תכליתי ומאפשר התכנסות או שיעור יוגה, כשם שהוא מזמין התבוננות שקטה בשקיעה. מוקד פעילות תחתון, בקצה שד' בן גוריון, מעודד מבקרים ומקומיים לצאת אל שבילי המדבר, על ידי מתן מידע למטיילים ועל ידי יצירת סקרנות לעקבות פעילות של בעלי חיים במרחב המדברי. הפיתוח לאורך שד' בן גוריון הבשיל במקביל לתכנון המבואה, כחלק מפיתוח שביל אופניים עירוני חדש בשדרה. עם שביל האופניים התאפשר פיתוח של חצי חתך הרחוב, הזדמנות שנוצלה ליצירת חוט שדרה עירוני משמעותי השוזר סביבו פונקציות קהילתיות קיימות ומתחדשות. לדוגמה, מרכז הצעירים, מוקד של פעילות קהילתית, חברתית-סביבתית, היה מנותק משד' בן גוריון בהפרש גובה ובחומה גבוהה. במסגרת הפרויקט הונמכה החומה, תוך שמירה על האופי האדריכלי של המבנה המודרניסטי. הכניסה הונגשה, הורחבה ותוכננה כמקום מוצל על הרחוב. באמצעים פשוטים וזולים ניתן ביטוי אדריכלי לאופן בו הפעילות הקהילתית מייצרת שינוי ביישוב. חזון 'שלד' עירוני נפתח למדבר' התממש דרך תתי-פרויקטים מקומיים וניצול הזדמנויות, תוך שימוש במקורות מימון שונים לאורך מספר שנים. השינוי האסטרטגי במרחב הושג בשיתוף פעולה בין מספר גורמים ואיגום משאבים שונים למימוש החזון העירוני והסביבתי. במכלול הפרויקטים לאורך שד' בן גוריון גובש ויושם חזון מקומי התפור במדויק לאופייה של מצפה רמון ולמיקומה במרחב. הפיתוח נותן מענה לצרכים העולים מהמקום ושואף להכניס רוח רעננה אל המרחק העירוני הוותיק. רוח עכשווית, מקומית ומדברית.

▲ שדרות בן גוריון נפתחות למדבר

▲ שדרות בן גוריון

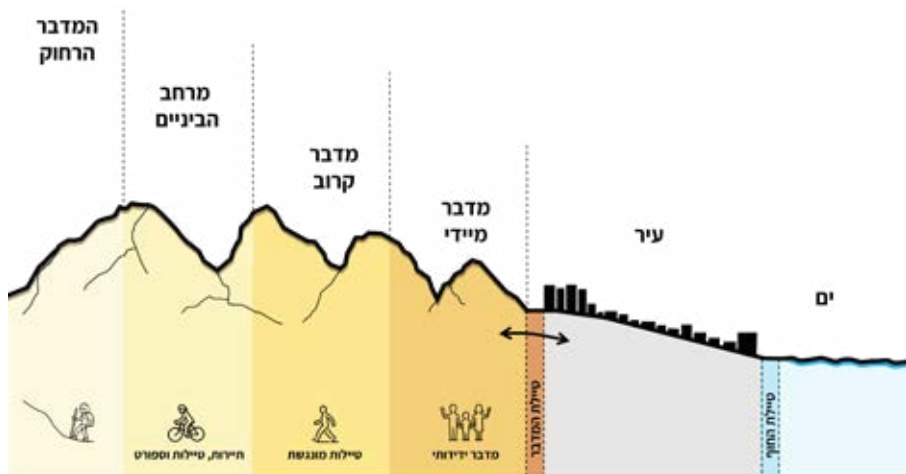

▲ מבט מהחורשה אל אזור הפעילות המוצל

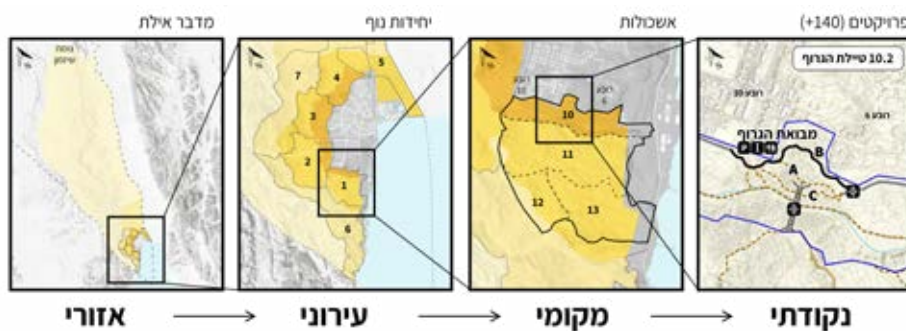
'שלד עירוני נפתח למדבר' זוכה אות הרשות המצטיינת בתכנון, איגוד המתכננים, 2020
 צורנמל טורנר אדריכלות נוף, צוות הפרויקט: שירי ירקוני, בני ברזילאי, שירי שבתאי
 תוכן ועיצוב שילוט המבואה: שרון עמבר ועופר קוטלר | צילום: ניר כפרי, שי אהרון אלחיאני - רשות ניקוז ים המלח, ענבר שקורי
 המזמין: רשות ניקוז ים המלח, מועצה אזורית מצפה רמון | שותפים במימון: הקרן לשמירה על שטחים פתוחים, משרד הבינוי והשיכון, משרד התחבורה

התכנית האסטרטגית למדבר אילת

אדריכלית נוף אנה ארגואטי, וגאוגרף אמנון שביט

▲ ממשק העיר והמדבר יוצר מגוון הזדמנויות למבקרים ולתושבי העיר

▲ מרחבי ההתייחסות של התוכנית - החל מקמ"מ אזורי, דרך חלוקה ליחידות נוף, לאשכול ולפרויקטים ממוקדים

העיר אילת הממוקמת בין חוף ים סוף לבין ההרים הסובבים אותה, היא מוקד משיכה לתיירים מהארץ ומחול, ועיקר כלכלתה מבוסס על ענף התיירות. אולם במשך עשרות שנים תשומת הלב של המבקרים בה מתמקדת במלונות וסביבתם לאורך חוף הים, בעוד שהדופן הפונה להרים ולמדבר נותרת במקרה הטוב כנוף ברקע, ולעתים קרובות אף נתפשת כלא יותר מ"חצר אחורית". התוכנית האסטרטגית למדבר אילת, ביוזמה ובניהול של עיריית אילת והיחידה הסביבתית אילת-אילות ובמימון הקרן לשטחים פתוחים, מבקשת להנכיח את האיכויות הנדירות של מדבר אילת באמצעות פיתוח והנגשה של אזורי הממשק בין העיר והטבע הסובב אותה לתושבי העיר והמבקרים בה, וטיפול תרבות הטיילות והתיירות בהם.

העבודה על הכנת התוכנית, מ-2019 עד 2021, כללה סיורים רבים בשטח, מפגשים עם עשרות בעלי עניין מקרב התושבים, בעלי תפקידים ומקבלי החלטות, מתכננים, חוקרים ואוהבי המדבר. התוכנית מחלקת את מרחב דופן המדבר של אילת לשבע יחידות נוף, שכל אחת מהן מחולקת לאשכולות, ובהם הצעות לפרויקטים נקודתיים, קוויים ומרחביים. היא כוללת פרויקטים במגוון סדרי גודל, מהצעות להתערבות מקומית ומיידית ועד השקעות ארוכות טווח, במרחבי התייחסות משתנים במידת הקירבה לעיר, ובמגוון סוגיות בממשק העיר והמדבר: שימור, סטטוטוריקה, אקולוגיה, תיירות, טיילות וכדומה.

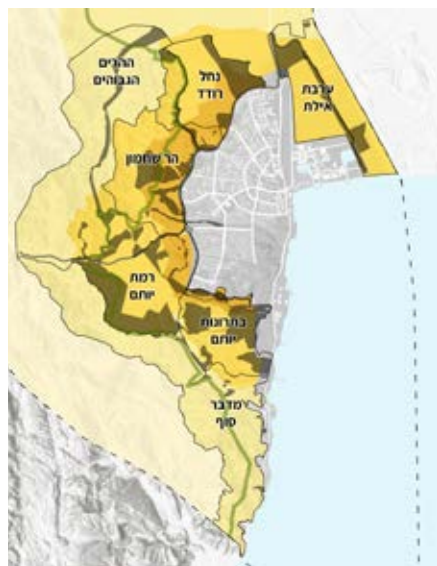
עקרונות התכנון המרכזיים של התוכנית:

טיילת המדבר - פיתוח טיילת המאפשרת גישה ומבט מהעיר אל המדבר הסובב אותה, לתיירים ולתושבים בכל רמה של יכולת פיזית.

מדבר ייחודי - בקרב רבים המדבר נתפש כסביבה קשה, מאיימת ולא אטרקטיבית. התוכנית מציעה פיתוח אטרקציות מדבר קלות לאורך הרצועה הצמודה לעיר, עם נגישות קלה ברגל, מקומות מוצלים ופעילויות המתאימות לכל המשפחה.

נגישות מהעיר למדבר - לאורך הטיילות ימוקמו שצ"פים המשמשים שערי כניסה מהעיר למדבר, המנגישים את האטרקציות המדבריות בעומק השטח כגון הר שחמון, ההר הלבן, עמק הצבעים ונוספות, באמצעות דרכים ושבילים, שילוט והכוונה.

קשרים פונקציונאליים - השלמת פונקציות שצ"פ החסרות בשכונות המגורים הסמוכות, וכן פיתוח פונקציות המשרתות מוסדות ציבור

▲ פרישת הפרויקטים על רקע יחידות הנוף של מדבר אילת

עירוניים, כגון כיתה פתוחה מול בית ספר, בוסתן או אמפיתיאטרון מול מתנ"ס, וכיו"ב.
קצוות פתוחים - רשת שבילים וטיילות לעומק המדבר, בהתאמה למגוון המשתמשים ורמות הקושי.
ניהול נגר - ניצול התשתית ההנדסית הנחוצה כהזדמנות לפיתוח נופי.
מהפרה להזדמנות - שיקום וניצול מפגעים, כגון אתרי חציבה ושפיכת פסולת, ומניעת נזק נוסף.
תיעדוף ושלבויות - מערך שיקולים לבחירת פרויקטים לקידום, על פי קהל היעד, רמת המורכבות, שיקולים אסטרטגיים ותקציביים.

ברמה הכללית התוכנית מתווה פאלטה מגוונת של פתרונות ופרטים לפיתוח, כגון טיפוסים שבילים, אלמנטי הצללה, ריהוט מותאם לסביבה המדברית, פתרונות אצירת נגר, אלמנטי מים, אופי התאורה ועוד. הפתרונות השונים ישולבו בפרויקטים הרבים שהתוכנית מציעה.

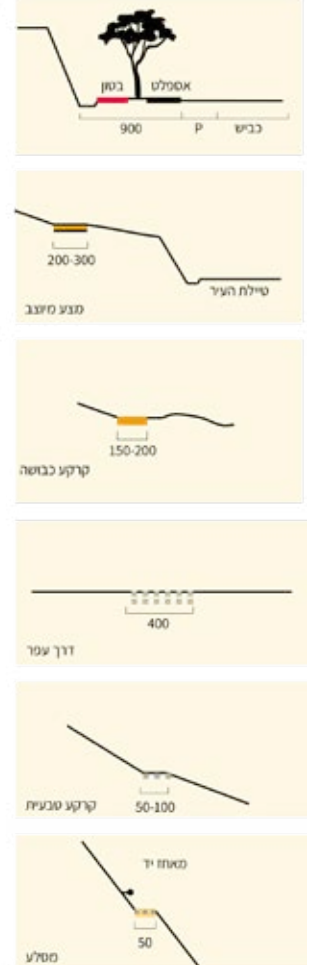
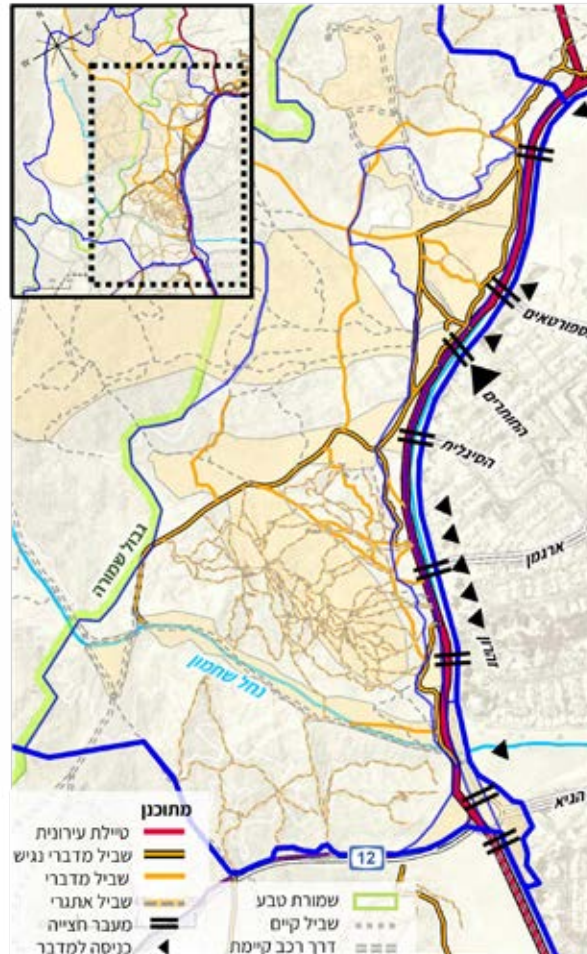
▲ טיילת הגרופ, מפוצלת לשלושה שבילים ברמות קושי שונות

טיילת הגרופ: חיבור מקטעים קיימים של הטיילת ההיקפית של העיר במקטע העובר על גבעת גרניט שמראשה נשקף נוף דרמטי. הטיילת בקטע זה תפוצל לשלושה שבילי טיול מקשרים, נבדלים בנגישות וברמת הקושי: שביל המצוק, שביל הפסגה ושביל הוואדי.

האורביט: מהפרה להזדמנות - מרחב ששימש לאיסוסן קרקע מזהזמת וערימות עפר בלתי מוסדרות, אשר באמצעות ייצוב הקרקע ופיסולה יפותח בדגש לתשתית רכיבה אתגרית, המציעה גם מרחב למידה ואימון בדרגות קושי שונות. סמיכותו לכביש 12 וצירי רכיבה ראשיים נוספים המוצעים בתוכנית תתרום להפיכתו לעוגן תיירותי משמעותי.

פארק "שער המדבר": פארק השער למדבר יאפשר חוויה מדברית וידידותית ו"רכה" עבור תושבים, מבקרים ותיירים בעיר, כך שהפארק יישמש מפתח ממנו יוצאים ואליו שבים מטיול בשבילי השמורה, ולצד זה ימתן את השימוש בשטחים הפראיים יותר ע"י הסדרת אזור טיול ושהייה מונגש וידידותי עבור משפחות וילדים. הקמת פארק מדברי במיקום המוצע תיתן מענה לצרכים במרחב מדברי בתחום השכונות המערביות הרחוקות מהים, ותחשוף את עושרו של המדבר בפני כלל תושבי העיר.

מבואת שביל ישראל: נקודת הקצה הדרומית של שביל ישראל, לצד בית ספר שדה אילת, נראית כיום כאוסף של פחונים וגדרות בתחום שטח מופר. התוכנית מציעה מספר התערבויות להעצמה והדגשת חשיבות השביל, כולל מוקד מידע ושירותים למטיילים, חניון לילה במקום השטח המופר, חניון לרכב פרטי ואוטובוסים ומקום למשאית אוכל.

▲ דוגמה לקטע תוכנית וטיפוסי פיתוח עקרוניים של שבילים

כמה דוגמאות לפרויקטים במסגרת התוכנית:

Desert on Demand - "מדבר לפי בקשתך":

תוכנית להנגשה והעצמת החשיפה הבינלאומית להרי אילת והסביבה המדברית, בעיר אילת ובחבל אילות והערבה הדרומית. מטרתה לאפשר טיול מגוון ומותאם אישית, המבוסס על מכלול החוויות הקיימות באזור: רשת מסלולי הליכה, תשתית אטרקטיבית לרכיבת כביש ושטח, מוקדי טבע, נופים ותצפיות, מופעי מים מדבריים, חשיפה לצפרות ולעולם החי, תיירות ולינה כפרית ועוד. זוהי מעין "תוכנית מטרייה" המשלבת פרויקטים בשלושה מישורים:

- הנגשת המדבר באמצעות תשתית רכיבה ושיירותי תחבורה תיירותיים אל מוקדי עניין ונקודות התחלה וסיום של מסלולים.
- שירותי תיירות משלימים: השכרת ציוד רכיבה וטיולים, הדרכה והתאמה לקבוצות ולבודדים, שירותי חירום וחילוץ.
- חשיפה ומיתוג: שירותי מידע ותכנון טיול בסטנדרט בינלאומי, הכוללים מרכז מטיילים באילת, מפות, ביקורות מטיילים וכד'. אפליקציה ייעודית למטיילים תשמש פלטפורמה לצריכת מידע ושירותים.

▲ מערכת הצירים והמוקדים המוצעת במסגרת פרויקט Desert on Demand

מערך התצפיות

מערך התצפיות מהר צפחות: מערך תצפיות בשני רכסים מקבילים לרצועת החוף, בהתאם למבנה הטופוגרפי. רצף התצפיות הראשון ממוקם על הגבעות הנמוכות בגב בתי המלון, במרחק הליכה נגיש וידידותי למנעד מטיילים רחב, ונשקף ממנו נוף מרהיב אל עבר המפרץ. הרצף השני מלווה את קו הפסגות הגבוה יותר, אליו ניתן להגיע בטיול אתגרי וליהנות מחוויה נופית מרשימה אל המפרץ ואל ארבע המדינות הסובבות.

התוכנית האסטרטגית לממשק מדבר-עיר מציגה מדיניות כוללת וסל כלים ופרויקטים שמטרתם טיפוח המדבר והקשר למדבר הסובב את אילת על בסיס עקרונות נופיים, אקולוגיים ותיירותיים. פיתוח התוכנית יחבר את המדבר לעיר מבלי לפגוע בערכיו הפראיים, יעצים ויעשיר את החוויה התיירותית באילת שתמשיך להתחדש עוד שנים רבות, ויגיש אותה לקהלים חדשים ומגוונים.

פארק שער המדבר במפגש נחל מקורות והטיילת ההיקפית

מבואת שביל ישראל - הפיכת שטח מופר לחניון לילה והקמת מוקד מידע ושירותים למטיילים

אנה ארגואטי, אדריכלית נוף ומתכננת ערים, ואמנון שביט גאוגרף, משרד רם איזנברג עיצוב סביבה

נתוני הפרויקט: התוכנית האסטרטגית למדבר אילת.

המזמין: עיריית אילת, במימון הקרן לשטחים פתוחים

המתכנן: משרד רם איזנברג עיצוב סביבה, מתכננים אחראיים: עודד גל ואנה ארגואטי | ייעוץ אקולוגי: ניר מעוז

התכנית זמינה לעיון באתר עיריית אילת:

<https://eilat.complot.co.il/rishuy/Documents/%d7%94%d7%aa%d7%9b%d7%a0%d7%99%d7%aa%20%d7%94%d7%90%d7%a1%d7%98%d7%a8%d7%98%d7%92%d7%99%d7%aa%20%d7%9c%d7%9e%d7%93%d7%91%d7%a8%20-%20%d7%9e%d7%9e%d7%a9%d7%a7%20%d7%98%d7%91%d7%a2%20%d7%a2%d7%99%d7%a8%20-%202009.2021.pdf>

החברה המובילה בישראל לתכנון וביצוע מתקני משחק, ספורט וריהוט רחוב

פארק המכתש ▲

"דומה בדומה ירפא"

סיפורו של פארק המכתש בבאר שבע

אדריכל נוף אמיר לוטן
השתתפו בהכנת המאמר: פרופ' יעל מוריה אדר' נוף עלא שלחת

במשך שנים רבות היתה העיר באר שבע מקבץ של אוהלים ובתי בוץ שנבנו מסביב לבארות מים בגדות נחל באר שבע. בשנת 1877, העות'מאנים החליטו להקים את באר שבע כבירת מחוז, שתשרת את שבטי הבדואים שבאזור. קבוצה של אדריכלים ערבים ואירופים נבחרה לתכנן את באר שבע כעיר גנים בעלת רחובות רחבים ובתי אבן מהודרים. רובם ככולם נבנו מאבני המחצבה. בשנת 1901 הוקם בעיר בית האבן הראשון ובהמשך התפתח גריד עירוני מדויק שאיפשר לרוח המדבר לאוור ולצנן את הרחובות, מרבית הבתים עומדים על תילם עד ימינו.

אבן בניין

בצד אחד של העיר נעשה תהליך של גריעת האבן ובצידה השני נבנתה עיר מאותו החומר מחצבה

הסיפור הגיאולוגי

הסלעים בפארק מגוללים סיפור מרתק על נהר קדום, שמקורותיו בעבר הירדן. במהלכו חצה הנהר את הרי הנגב, והתנקז אל מפרץ ים שהיה כאן כבר לפני כ-10 מיליון שנים. בפארק שכבות סלעים שנרדדו על מדרונות המפרץ עם שלל מאובנים אותם ניתן עדיין לראות על קירות המצוק. במשך השנים נסוג הים, והמפרץ נסתם והיה למישור. העיר באר שבע שוכנת עליו.

גריד עירוני שנבנה מאבני המחצבה בתקופת הטורקים

סימן ראשון לחציבה אפשר לראות באתר ככל הנראה מהתקופה הביזנטית. בתוך המחצבה הגדולה מסתתרת מחצבה קטנה ובה אפשר לראות סימני מקושים של סיתות ידני.

חיבור לבסיס - מהיכן הכל התחיל

רגע גילוי הבור הענק שפעור בלב הריקמה האורבנית של שכונה ד' באר שבע עורר בנו פליאה והתרגשות בכל פעם מחדש. הפרופורציה הגדולה שלו על רקע השיכונים, יצר בעינינו דימוי של מראה טבע רומנטי, מנוגד, מסתורי ומושך. הגדר מסביב למתחם, דרדרות האבנים התלולות ופה ושם סלע שניתק ממקומו, רמזו כל העת על הסכנה הכרוכה בלרדת אל הבור. מצד שני, הניתוק משאון העיר, המסתוריות הקיימת בתוכו העלו בנו סקרנות, המון שאלות, ויצרו אצלנו משיכה חזקה. למרות שלמראית עין ההמחצבה נראית כפצע פתוח ברקמה העירונית, פראיותו ומסתוריותו משכו אותנו פנימה. ראינו פה הזדמנות להתבוננות וגילוי השכבות השונות אותן חיפשנו לשמר בתכנון החדש.

תכנית הפארק

המקומי: "בכל סיור שאני עורכת למבקרים תמיד מגיע תושב ותיק שמספר סיפור אישי על המקום. לדוגמה: תושבת הגרה ברחוב רבי עקיבא הסמוך, סיפרה על ילד שדילג על הסלעים, נפל ושבר את היד. אביה שהיה בסביבה בעת האירוע עזר לו והסיע אותו לסוורוקה. לאחר שנים הילד הזה מצא אותם ונפגשו. תושב אחר סיפר לי שהם נהגו לשבת מעל המערה, על המצוק, במין 'כסא' שקראו לו כסא המלך. שכן אחר סיפר, שהיה בורח למחצבה מביתו כל פעם שהתלהטו בו הרוחות, ומצא עמוק עמוק בלב הבור מפלט, ומקום שקט לנפש".

איגום משאבים והבנת סיפור המקום

חלום הפיכת הבור לפארק קרם עור וגידים בשילוב כוחות ייחודי בין שלושה גופים: עיריית באר שבע, הקרן לשיקום מחצבות וקרן ברכה, הצעד הראשון החל במחקר אותו יזמה קרן ברכה, בקידום תוכנית אב למקום בשיתוף פעולה עם משרדי אדריכלים מחו"ל, ובחיבור אקדמאי של קורסים בבצלאל ובטכניון שעסקו במחצבה ובמרחב הסובב אותה ובאו לידי ביטוי בהקמת תערוכה בלב שכונת המגורים דרכה הוצג הסיפור המקומי של המקום ועליו התבסס התכנון העתידי. התוצר הסופי בשלב זה היה תוכנית אב לאתר.

אדריכלי הבתים. מהמחצבה יצאו לאתרי הבנייה סוגים שונים של אבנים: אבני קיר, משקופים, אבני סף, חוליות עמודים, אבני קשת, אבני ראשה ועוד. אחד העקרונות המרכזיים בתכנון הפארק היה "לעכל" את החומר אותו מצאנו במחצבה. בין היתר שולבו שאריות האבן והעפר לייצוב הטופוגרפיה החדשה. בולדרים שהתגלו בשלב החיפוש שימשו ליצירת תוואי ערוץ הניקוז ושולי מקווה המים. אבנים חצובות משלב החפירה והחציבה שימשו למילוי קירות הגביונים התומכים ברחבת הכניסה הראשית שבמרכזה שני עצי ינבוט עתיקים ששרדו, והפכו לנקודת מוצא לטיול בפארק.

תקופת באר שבע החדשה

עם קום המדינה נוסדה עיריית באר שבע. עולים חדשים וחיילים משוחררים התיישבו בעיר. ובסביבת המחצבה נבנו בהדרגה שיכונים. המחצבה היוותה מוקד משיכה לפעילויות שונות, כגון מטווה עירוני, פעילות של תנועת הנוער 'בני עקיבא' ומסיבות טבע יזומות. המקום אף הפך לאזור Get away לשיטוט, למדורות ועוד. שכבות של זכרונות מקומיים. מזל טהר, אחת מתושבות השכונה ופעילה בפארק, מציגת סיפורי שכנים רבים ששזורים בנרטיב

שממנו הופקו שני סוגי אבנים השונים זה מזה: **אבן המושל:** הארמון העות'מאני של באר שבע, המכונה בית הסראייה, ועוד בתים רבים בעיר בנויים מאבנים חלקות ולבנות שנחצבו משכבות סלע המונחות בחלק התחתון של קיר המחצבה. הסלע הלבן עשוי גרגרי גיר זעירים, המלוכדים יחד, ועשירי בנבירות בעלי חיים קדומים. אבן זו יפה למראה ונוחה לניסור ולסיתות חזיתות חלקות. בחלוף השנים התברר שהאבן נוטה להתפורר.

אבן התחנה: תחנת הרכבת הטורקית של באר שבע ומבנים נוספים בעיר בנויים מאבנים חומות ומחוספסות שנחצבו משכבות הסלע שבחלק העליון של קיר המחצבה. הסלע החום עשוי מקשה אחת של גיר קשה ובו טביעות של צדפות ואין-ספור נקבים של חללי מאובנים גדולים וגם זעירים. האבן קשה לסיתות. בפארק ניתן דגש לקשר המיוחד הזה של שתי פיסות עיר הקשורות זו בזו.

אבן בלב פעולת ה"עיכול" באתר

רישומם של כלי העבודה נותרו על קירות המחצבה. גושי האבן הגולמית שנחצבו הובלו אל מרכז המחצבה, שם ישבו סתתים שעיבדו את הגושים והקציעו אותם לפי מידות וצורות שהזמינו

את היוזמה הייחודית חיבקה עיריית באר שבע, ונרתמה למימון משמעותי להקמת הפרויקט. קידמה בנמרצות את האישורים השונים במחלקות העירייה השונות, בין היתר גם את התב"ע אשר תעדפה את שטח המחצבה לטובת שצ"פ ושב"צ על פני זכויות מסחריות שהיו בתוכנית הקודמת.

את הדחיפה להוציא מהכוח לפועל הביאה הקרן לשיקום מחצבות שהשתתפה במימון חלק נכבד מעלות הפארק, והובילה את תהליך ביצוע הפארק, על אף שהן פעולות החורגות מהסטנדרט הרגיל שלה למימון שיקום מחצבות (לרוב מדובר על פעולות הנגשה והגעה לאתר, בטיחות, ושיקום צמחי). זהו צעד תקדימי שראוי ללמוד ממנו ואף לקבע עקרונות חדשים על פיהם שיקום מחצבה בסיטואציה עירונית דורש משאבים רבים בתחומים נוספים, בשונה משיקום מחצבה הנמצאת בשטחים פתוחים.

מבנה הפארק

העיצוב שם דגש על תהליכי החציבה וחשיפת השכבות ההיסטוריות במקום, על ידי שילוב דרכים

ומקומות ברורים ונגישים, לצידם דרכים לשיטוט, גילוי מקומות חבויים והליכה לאיבוד.

המתח בין הנגשת והארת המקום (בכל המובנים) לבין הצורך לייצר כר לטבע להיבנות מחדש מקבל ביטוי בכל פינה.

הבסיס לתכנון התחיל מתוכנית האב שנוצרה בשיתוף פעולה עם 3 משרדים בין לאומיים בתהליך יצירתי ממושך. התוכנית הגדירה שלושה אזורים מרכזיים:

הטבעת הירוקה

נמצאת במפלס הרחובות העליון ומהווה מעטפת ירוקה המתפקדת כחלל אורבני ומעבר אל תוך הפארק.

את הטבעת מלווה טיילת היקפית על סף קיר החציבה המרהיב המאפשרת מבטים אל פנים המחצבה ונקודות אתנחתא המכילות פרוגרמות אינטנסיביות ומיידיות לצד רצועת צמחי בר האופייניים לנגב.

הטיילת נתמכת בחלקה ע"י קיר תמך המשמש גם מבנה חפור בתוכו רוכזו חדרי תשתיות, משרד מנהל הפארק, מחסנים ושירותים.

טרסות פעילות

טרסות המחלוקות לשלושה גנים מוצלים ע"י פרגולות גדולות של עצי תות ובתוכן מתקני כושר, מתקני משחק המשלבים חומרי חציבה ומים ומרפסת נדנדות הצופה למרחבי הפארק.

גני המחצבה הפנימיים

מחולקים לגני כיס: מטע, נווה מדבר עירוני, אזור המחצבה הביזנטית המשמש כמוקד היסטורי, טיילת לאורך קיר החציבה המאפשרת מבטים ולימוד על שכבות הסלע והרכבן ועוד מוקדים הפזורים לאורך השבילים.

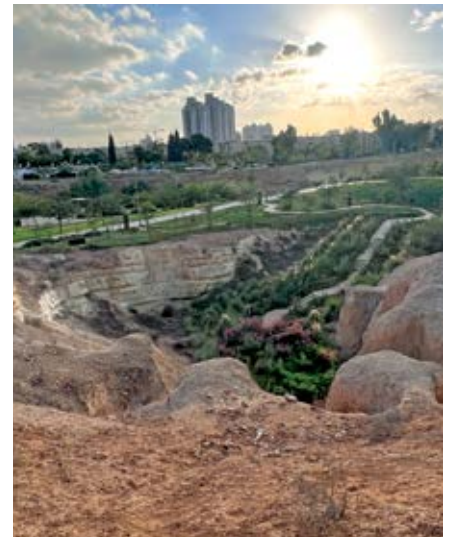
בתוכנית ניתן דגש על שימוש במי נגר למופע עונתי של זרימה והיקוות, אלמנט מים בצורת בריכה אקולוגית היוצרת מיקרו-אקלים. למרגלות קיר החציבה משתפל ערוץ ניקוז המדמה וואדי קטן - פיסת טבע עירוני, המהווה בית גידול עשיר למיני צומח ובעלי חיים.

מתנ"ס קהילתי תחת השמיים

כיום, כשנה וחצי מפתחתו, מתפקד הפארק כמקום מפגש המספר את התפתחות העיר

אב ובנו בטיפוס על אחד הבולדרים ששימרנו

א מבט אל המחצבה הביזנטית בלב המחצבה הגדולה

א טיילת העיר על סף המצוק ומתחת ערוץ ניקוז מדברי

א ירידה על נקיק מדיטטיבי

▲ תצפית הנדסות תחת פרגולת תות קניאמה וסביבה נן ים תיכוני

▲ נקודת הכניסה לפארק קיר מאבן ממוחזרת מהאתר ועצי ינבוט שהשתמרו

▲ העיר משתקפת מבעד לבריכת הנופריים

▲ שביל שיטוט מתקפל לספסל

מאובנים, מעליו וברקע של אותו מבט מתנוססים הבלוקים הברוטליסטיים של שכונה ד'. רחש הכנפיים של שרקרק מעל ספו של המצוק, שלדג המנסה לצוד דגי זהב במקווה המים המהונדס, מזכירים לנו שנקודת זמן זו היא עוד פסיק קטן מתוך גילגוליו הרבים של המקום, שקיבלנו הזדמנות נדירה ליצור בתוכו שכבה נוספת המתווספת לתוך הקיימות, ולהצית זרם נוסף של זכרונות בלתי פוסקים.

מומלץ לצפות בסרטון המספר את הסיפור המלא של הקמת הפארק בקישור הבא:
www.youtube.com/watch?v=ETU5MKKFgUc

והורים בשעות הלילה. בדרך זו הקהילות הסובבות את הפארק מתחברות אליו, שומרות עליו ונהנות מהשפע שהוא מציע."

אחרית דבר

יום סתוי, קרני האור של חודש נובמבר צובעות את הפארק באור רך וחמים, שיטוט למרגלות המצוק העוטף את פארק המחצבה מעלה רגע של נחת. עלי צפצפות הפרת שנטענו לאורך ציר הניקוז נושרים עכשיו, מרחפים באוויר ונצברים לאיטם על הסלעים ובנקיקים הקטנים, ובנקודה אחת מעטרים אתנחתא מדק עץ, מקופל, עליו יושבים שני אחים, משוחחים ובוהים בסקרנות בקיר

והתנאים הגאוגרפיים הייחודיים שלה למבקרים מבחוץ ומתפקד כחממה לפעילויות תרבות ופנאי שבועיות ואף יומיות לתושבי השכונות העוטפות את המקום.

כפי שמתאר זאת אריאל דלומי מנכ"ל קרן ברכה: "כחלק מהגישה הקהילתית של הקרן, היה ברור לנו שהמעורבות שלנו אינה מסתיימת ביום פתיחת הפארק. בשותפות עם החברה העירונית 'כיוונים', הפארק פועל כמתנס קהילתי תחת כיפת השמיים. לפארק יש מנהלת במשרה מלאה אשר אחראית על הפעילויות השונות שמתקיימות בפארק החל מפעילות חינוכית עם בתי ספר, דרך ארועים לציון חגים ועד סיורי עששיות לילדים

פארק המכתש

שלב תכנון לביצוע

מוריה אדריכלים סטודיו מא: פרופ' יעל מוריה, אדריכל נוף עלא שלחת, אדריכל נוף אמיר לוטן, הנדסאי נוף יקיר כהן, אדר' נוף רזאן חדאד מזמין העבודה - קרן ברכה: ד"ר מרטין וייל וד"ר טלי יריב משעל מנכ"לי הקרן, עיריית באר-שבע ניהול פרויקט - אפשטיין ניהול פרויקטים (בשלב תכנון הביצוע), רמון מהנדסים (בשלב ביצוע הפרויקט)

שלב תוכנית האב

משרד מוריה אדריכלים: אדר' יונתן כהן ליטנט משרדים בין לאומיים: TOPOTEK 1, SCAPE, LOLA גיאולוגיה: ד"ר עמיר אידלמן

גן מים במצפה רמון

אדריכל אורי רייכר

אינטימי, אך פתוח לרשת העירונית הסובבת. שיטים ואלות, קרקש ורותם, שתולים בהיקף ובין משטחי המים. רשת הצללה מקיפה את הגן, ממנה גם יורדים מים כמסכים ארוכים, ויחד הם מגדירים את חלל המקום. החלוקה הפנימית של הקרקע, לשבילים ושטחים רטובים, בונה יחסים שונים עבור הפעילויות בגן.

אנו מקווים שהגן נראה כאילו הוא היה שם תמיד. בעידן של רעש רב הגן צריך לתת שקט חזותי. להיות כמעט בלתי נראה (שזה שונה ממינימליזם או שקיפות), כך שיאפשר לאנשים לראות אחד את השני. הוא צריך להוות במה (תרתי משמע) להתרחשויות עליו, שהן אלו שמסמלות את המקום.

גן המים הוא מקום ציבורי קטן בצומת דרכים במצפה רמון, בדרך ממרכז היישוב והכניסה אליו, אל שכונות המגורים והמדבר והמכתש מעבר להן. מיקומו הייחודי, ומשתמשיו - המקומיים והתיירים, מעניקים לגן את אופיו.

הגן יושב על רצף פרוגרמות עירוניות-ציבוריות, שדרה וסקייטפארק - שהתהוו במקביל אליו. נתבקשנו לתכנן מזדקת משחק, ויחד עם אנשי העירייה פיתחנו את הפרוגרמה לגן שהוא למעשה גם כיכר עירונית, וגם מקום משחק במים.

הטופוגרפיה העדינה הקיימת יוצרת שתי טרסות ישיבה, למפגש, למנוחה, לצפייה. הנמכת האתר המוקף כבישים מאפשרת יצירה של מקום

צוות הפרויקט: מתניה ז"ק, אורי רייכר, שלומית ורטנבורג, משרד ז"ק - רייכר. ניהול - דויד פרלמן | מהנדסת המועצה - פזית שאולי | שנת סיום: 2021.

צבי דקל, 1929-2024

אדריכלית נוף נורית ליסובסקי, אדריכל מיכאל יעקובסון

שמו של צבי דקל כמו מרמז על עשייתו הייחודית של אחד מבכירי אדריכלי הנוף שפעלו בישראל במשך כשישה עשורים. רשימת עבודותיו כוללת מגוון רחב של גנים ופארקים שהעניקו לישראלים מרחבים של פנאי ונופש וחיבור אל הטבע המקומי, מן ועד אילת.

עבודותיו הן ספציפיות לכל אתר, ומבקשות ליצור אסתטיקה חדשה - בצורניות, בגיאומטריה, בחומריות. לימוד האתר נפתח כדבריו "בהקשבה למוזיקה של השטח", שמשמעה היכרות מעמיקה עם 'רוח המקום', זו השורשית ולא זו שנצבעה בצבעי אירופה ואמריקה, המתאפיינת ברגישות עתירת תשומת לב לחיים הארץ-ישראליים - הצמחיה המקומית, האדמה והמסלע, הזוחלים, ההולכים על ארבע ובני האדם.

לאורך דרכו המקצועית היווה דקל חולייה מרכזית בפיתוח של משרד רב-דורי, שהוביל את תכנון הנוף המקומי. תחילה ב-1960 עם הצטרפותו כאדריכל נוף צעיר למשרד של יחיאל סגל, מחלוצי אדריכלות הנוף בארץ, ובנו יוסף, שעם פטירת האב הפך לשותפות סגל-דקל. בשנות ה-70 הצטרף אליהם אורי מילר ושם המשרד שונה ל"תכנון נוף". בהמשך נכנס לשותפות שלומי זאבי, הפועל כיום עם יאיר אביגדור בשם "מנעד".

בשיחה עמו אמר דקל: "אני תמיד אומר שאני לא עוסק באדריכלות נוף. אני חי אדריכלות נוף. הנוף זה כמו אוויר לנשימה. בשבילי זה הכל. זה המהות שלי בחיים. גם מה שאני רואה וגם מה שאני יוצר".

▲ נחל עיון, גלזיה, דפוס ליון

נחל עיון, 1967

בתחילת דרכו תכנן דקל שתי שמורות טבע בגליל העליון - תל דן ונחל עיון. הטיפול הנופי ביקש 'לגלות' את זרימת המים ולהנגיש אותה למבקרים. הוא פיתח נתיב הליכה לאורך כ-3 ק"מ בין מפלי המים שיוצר הנחל בזרימתו דרומה - ממפל עיון ועד מפל התנור. השביל עובר במדרון תלול, בתוך צמחיה מתחלפת. כדי להתגבר על הפרשי הגובה הותקנו לאורכו מדרגות יצוקות בטון. השימוש בבטון - חומר עכשווי שלא היה נהוג להשתמש בו עד אז באתרי טבע - מאפיין כמה מעבודותיו היפות.

▲ גן העצמאות, צילום: נורית ליסובסקי

גן העצמאות, תל אביב, 2009
היכרותו המוקדמת של דקל כנער עם אברהם (אייבי) קרוון, הגנן המיתולוגי של תל אביב ואביו של דני, חברו מילדות, כיוונה במידה רבה את דרכו המקצועית. לימים הוזמן לשקם ולחדש את גן העצמאות, גן עירוני היסטורי, לצד חוף הים, שהיה לאחת מפסגות יצירותיו של קרוון. דקל דאג לשמר את המופע הפרוע של צמחי החוף ועצי האשל, ואת סלעי הים הייחודיים במדרגות ובשבילים. לצד אלה נוספו לגן שבילים חדשים יצוקים בבטון כורכרי, חודשה והועשרה הצמחיה, והותקנו מתקני משחק ה"נבלעים" ומשתלבים בגן המקורי.

▲ פארק אדית ואייזיק וולפסון, צילום: אלבטרוס צילומי אוויר

פארק אדית ואייזיק וולפסון, תל אביב, 1976
הפארק נפרש על פני כמאה דונם בקו התפר בין שלוש ערים: תל אביב, רמת גן וגבעתיים. מוקף בעורקי תנועה סואנים, הוא נתפס כאי ירוק המנותק מהעיר. הפרוגרמה החברתית שהציב דקל קבעה: "אין זו גינה או פיסת טבע אלא כברת קרקע שנשארה לפליטה בסערת הבינוי המסיבי והחייבת לתת תשובה לצרכי הבילוי והספורט של התושבים". הפארק מתאפיין בצמחיה עשירה ובמקבצי עצים המדגישים את הטופוגרפיה הטבעית, מדשאות נרחבות, אגם דו-מפלס המעוצב בצורה ביומורפית, ומגרשי משחק. ב-1989 נוספה בראש הגבעה עבודת הפיסול הסביבתי "כיכר לבנה" של האמן דני קרוון. שיתוף הפעולה הפורה בין השניים המשיך בעשורים הבאים לשתי עבודות נוספות: גן המייסדים בחדרה (1995) וגן הנצחה לחטיבת הראל בירושלים (2013).

▲ רובע אבישור, צילום: רן ארדה

רובע אבישור, ערד, 1969
גולת הכותרת בעשור הראשון לעבודתו של דקל בארץ היא תכנון השטחים הפתוחים ברובע אבישור בערד הנתפס עד היום כיצירה אדריכלית שיישמה רעיונות חברתיים, קהילתיים ואקלימיים. תכנון הנוף חיצק את תוכנית הבינוי (אדריכלים אדם אייל ודוד בסט) ויצר מערכת שלמה והמשכית. בתוך החצרות הפנימיות עיצב דקל שרשרת של גינות משחק כשכל חצר היא יצירה פיסולית בפני עצמה, עם קו גיאומטרי מובחן וקירות במפלסים שונים, במגוון חומרים: בטון, גרנוליט, ואבן צור מקומית. אלה לוו בצמחיה עמידה לתנאי האקלים והקרקע. ב-1973 התוכנית זיכתה את דקל בפרס ע"ש אברהם קרוון.

▲ מצפור הר אבנון, צילום: נורית ליסובסקי

מצפור, הר אבנון, 1994

אין עוד אדריכל נוף שכמוהו מדד ברגליו את קפלי הקרקע, הוואדיות והגבעות בכל רחבי הדרום. "במדבר", אמר דקל, "קנה המידה של העיצוב לא חייב להיות גדול, אבל הוא חייב להיות עם נוכחות". עיצוב התצפית בהר אבנון מדגים זאת. דרך עפר מתפתלת מובילה למרפסת פנורמית רחבה המשקיפה על המכתש הגדול. ההר מאופיין בתבנית גיאולוגית של מרבצי סלע בגוון אפור, הניכרים למרחוק, ודקל השתמש באבן "מצפה" בהירה מלוטשת לבניית מדרגות ודרגשי ישיבה. החומר טבעי, הקו מלאכותי, מתוך כוונה מלאה להעצים את הדרמה של ההתערבות.

▲ טיילת אלברט, צילום: אלברטוס צילומי אויר

טיילת אלברט, מצפה רמון, 1991

טיילת אלברט היא הצהרת אהבה למדבר. הטיילת, הנמתחת לאורך קילומטר, משרטטת קו לאורך שפת המצוק, המפגיש את העיר עם מכתש רמון. קיר אבן מסמן גבול בין האדם והטבע ובין אדריכלות נוף ואמנות, כאשר בקצוות הטיילת שני מוקדים: המצפור הפורץ החוצה מקו המצוק, והפסל "שכבות" של האמן ישראל הדני היוצר רחבה שמתכנסת פנימה. הטיילת נעה בין גישה טבעית וצנועה לבין דרמה נופית-חזותית בעיצוב שמכבד את העוצמה של המדבר אבל במקביל גם יוצר תחושה שהוא חלק ממנו.

▲ פארק תמנע, צילום: אלברטוס צילומי אויר

פארק תמנע, 1982

"מה שפיתחתי בבקעה החשופה והמבוטרת הזאת היא שפה של דרכים", סיפר דקל בראיון, "שפה פונקציונלית ורגישה, שכל קטע של כביש או דרך יוביל אל אובייקט משמעותי בנוף: מצוק מרשים, נקיק זקוף, דרדרת נדירה, מחשוף חול לבן, עץ שיטה בודד". לצד כל אלה יצר, יש מאין, כאלמנט מרכזי, אגם מים מלאכותי המתבסס על מי שיטפונות ומי תהום שנשאבים מתוך המכרה הנטוש, וניגלה כהפתעה, ולצידו ניטעו תמרים. "אין לי פחדים, אין לי רגשות אשמה. אינני שייך לכתות הא'ל-געת", הסביר דקל את מעורבותו. "אני אדריכל, אני יוצר דברים שלא היו לפני".

מוסיפים צבע למדבר

iRo מבית איטונג

הבנייה במדבר מציבה אתגרים אקלימיים ייחודיים, אך גם הזדמנויות לאדריכלות חדשנית. פתרונות כמו iRo מבית איטונג מציעים חווית צבע מרהיבה ומזמינה במרחבים ציבוריים.

בהשראת האמנית היפנית יאיוי קוסמה, iRo שוטפת את העיניים בצבעים מגוונים, ומביאה עמה לא רק יופי, אלא גם יתרונות פונקציונליים: המבנה ההידרופובי של המוצר מבטיח הגנה הוליסטית וקבועה נגד חדירת מים ומזהמים לאבני הריצוף. תכונה זו מעניקה למוצר יתרונות רבים:

התאמה לסביבה אגרסיבית

צמצום ספיגת מזהמים וכתמים

קלות ניקיון

שמירה על גוון לאורך זמן

iRo המשלבת פתיתי צבע לפי בחירה ומעניקה מראה מעוצב ומלא חיים, מאפשרת יצירת ערים צבעוניות וברת קיימא, שמשדרגות את המרחב העירוני ומפחיתות את ההשפעות הסביבתיות, תוך שמירה על איכות חיים גבוהה.

צבעים ומשמעותם

- לבן - טוהר וניקיון
- צהוב - אור ואנרגיה טובה
- כתום - חברתיות ושמחה
- אדום - אהבה ותשוקה
- ורוד - מתיקות ורכות
- סגול - יוקרה וחוכמה
- כחול - רוגע ויציבות
- ירוק - צמיחה והתחדשות
- חום - ארציות וחום
- אפור - איפוק וניטרליות
- שחור - פורמליות ותחכום
- תכלת - שלוה ושמימיות

שלושה צעדים - צבי דקל במדבר

אדריכל בני ברזילאי

המוטיבציה ליצור מקום חדש העשוי במשחק צורני ובעיצוב צורות חופשיות בבטון בשכונת אבישור בערד, משקפת לא רק את הרוח שדקל ספג בברזיל, בעבודה אצל בורלה מרקס (בין השנים 1956-1960), אלא גם את הרוח הציונית כפי שהוא חווה עד לאותה נקודה. בערד הוא פיתח אסטרטגיות המבוססות על הבנת המדבר כנוף הנמצא בתהליך של פיתוח. הוא עדיין רואה בו מקום זר ו"טעון שיפור" ולפיכך התוכנית שלו מנסה ליצור מקום בטוח, המותאם לתושביו החדשים. פרויקט זה יצר מערכת של מרחבים ציבוריים, שבאה לידי ביטוי באוטונומיה מרחבית אשר תוכננה באמצעות אלמנטים אדריכליים משחקיים, צמחייה וחומרים, להקמת אתר בעל מאפיינים מיוחדים היוצרים תחושת היכרות, שייכות והגנה. אף על פי שיש בתכנון רמיזות עדינות לנוף המדברי המקיף אותו, אבישור הוא

מיתולוגי לאתגר מורכב ובסופו של דבר לחיבור מכבד ורוחני למקום. עבור ישראל, אומה שהתפתחה בהשתרשות של רעיונות מופשטים, להתיישב בטריטוריה ולקבל את טבעה - היה תהליך מורכב, במיוחד לגבי המדבר הטעון מבחינה סימבולית ורצוף המכשולים והמאמצים מבחינה גיאוגרפית. דקל מייצג את אחת הדמויות המרכזיות שערערו על תפיסת המדבר לאורך הקריירה שלו.

שלושה פרויקטים בולטים ממחישים את גישתו המתפתחת של דקל כלפי המדבר הישראלי במהלך חייו: שכונת אבישור בערד (71-1969) טיילת אלברט במצפה רמון (91-1988) ותצפית הר אבנון ליד ירוחם (1994-1991). פרויקטים אלה מייצגים את ההתפתחות ביצירתו של דקל על פני שלושה עשורים בקנה מידה, בהקשרים ובתכנים שונים.

בין הישגיו הרבים של אדריכל הנוף צבי דקל (1929-2024), הרשים אותי במיוחד היחס שלו לנוף הצחיח של המדבר. אין אדריכל נוף שבנה באופן משמעותי כל כך בישראל והשאיר את חותמו על המרחב המדברי כמו דקל. באחת מני רבות השיחות שקיימתי איתו הוא אמר לי "אם אתה מתהלך במדבר אתה משאיר בעקבותיך חותם שנשא. הייתי חייב להיות קשוב לטבע, הייתי חייב לרסן את עצמי".

לצבי היה כושר פליאה אינסופי והשראה מהמדבר. אני רוצה לטעון שבתחילה הוא פעל לפי הרעיון של כיבוש המדבר, מאוחר יותר הוא הפנים את המדבר ובסופו של דבר הוא הוקיר אותו על מרכיביו השונים. ההתמודדות של צבי עם הנוף הקשוח של המדבר התפתחה עם הלך הרוח המשתנה של החברה הישראלית - מתפיסת המדבר כנוף

▲ שכונת אבישור, ערד

▲ תצפית הר אבנון

התצפית על הר אבנון במכתש ירוחם היא כבר חלק מהמדבר עצמו. תמציתית במובנים רבים, התצפית היא כמעט הצהרה על חיבתו המתפתחת של דקל כלפי המדבר. העיצוב הפשוט והמתוחכם פועל כקידה מול מראה מעורר כבוד, שיש לגעת בו באופן מינימלי. דקל יצר התערבות המעוררת תגובה רגשית של "להיות שם", כלומר להרגיש את האתר ולתפוס את החזיון המרומם שעולה ממנו, המתורגם למעשה מינימלי. דקל חוקר באמצעים אדריכליים הפשטה של המקום, את מערך היסודות המינרליים והאבניים שלו ומעל הכל - את העדרותו המחושבת של כל מה שלא נמצא שם.

אפשר לראות במהלכים שעשה דקל, בכל אחד משלושת הפרויקטים הללו, סקאלה הנעה מהגנה מפני המדבר ועד לחשיפה אליו. דקל משתמש בכלים אדריכליים כדי לעמת אנשים עם המדבר באופן מתריס אך נטול אגרסיביות, כאמצעי לפירוק הדעות הקדומות שלהם על המדבר ותפיסות שנקבעו בעבר. הפרויקטים שלו מצהירים בפשטות ובצניעות כיצד ניתן ליצור דיאלוג עם הטבע הייחודי של המדבר. הם מציגים עמדה מקורית, שממנה פיתח ועיצב את רעיונותיו על הנוף הישראלי המודרני, כשהוא מתוך בין האידיאולוגיה ששאפה ליישב את המדבר ובין הריאליזם של המדבר והשאפה להטמעתו בתפיסה הציבורית.

▲ טיילת אלברט במצפה רמון

המדבריות כאן נחשפת באופן בו האלמנטים הבנויים, כמו החומה, המצפור ואפילו תיחום השביל, מקבלים משמעות עקיפה של ציוויליזציה ושל ביטחון. ואכן, בקונספט המקורי של טיילת אלברט אין שימוש בצמחייה. זהו שטח המסומן על ידי חומת גבול התוחמת פיסת אדמה מקומית צחיחה. בנוף הפתוח של המדבר, חלקת אדמה מוקפת חומה היא חריגה והיא מגדירה מקום בתוך מדבר.

בבחינת מקום מוגן מול אימתו המיתית של המדבר.

בטיילת במצפה רמון לעומת זאת, עמדת המתבונן קבועה ופונה לכיוון הנוף המשתרע ממנו והיא פתוחה לכיוון המדבר. הביטויים הצורניים והקומפוזיציה האסתטית המודרניסטית כפי שדקל בנה באבישור מתרגמים לחוויה עמוקה, אם כי מחוספסת, של הנוף בטיילת אלברט.

בני ברזילאי הוא אדריכל בכיר במשרד צורנמל טורנר אדריכלות נוף. הוא מלמד באוניברסיטת תל אביב ובבי"ס לאדריכלות נגב. את התואר השני באדריכלות נוף בטכניון עשה בהנחיית פרופ' נורית ליסובסקי בנושא "טרופיקליזם צחיח: בין ברזיל וישראל. עבודות המדבר של צבי דקל והשפעתו של רוברטו בורלה מרקס".

פרידה מאדריכל נוף צבי דקל

אדריכל נוף שלומי זאבי

▲ כותרת??

▲ צבי דקל ז"ל ושלומי זאבי

הפגישה הראשונה שלי עם צבי דקל היתה במשרדי תכנון נוף ברחוב אבן גבירול בשנת 1985. הגעתי לפנות ערב, אחרי שעות העבודה - אז עוד חשבתי שלאדריכל נוף יש התחלה וסיום של שעות עבודה. לימים למדתי מצבי שהעבודה לעולם לא נגמרת. לא ניתן להפסיק לחשוב על היצירה האדריכלית בשעה מסוימת ביממה או ביום מסוים בשבוע, בארץ או בחו"ל. הסוגיות התכנוניות "רודפות" אותנו מסביב ליממה, לשבוע ולגלובוס - צבי הסתובב בין השולחנות, גחן מעל ה"אורגנילים" שהיו מודבקים לשולחנות ו"קשקש" כלשוננו סקיצות לשיפור התכנון שהיה בתהליכי עבודה. האפיזודה הזאת חרותה בזכרוני גם 40 שנה אחרי משום שסימלה בעיניי את החיפוש שלא נגמר אחרי ה"סקיצה" הנכונה, המדויקת שתוביל לתכנון האופטימלי.

צבי בעיניי הוא אדריכל הנוף הישראלי האולטימטיבי. הוא חי את השטח והסביבה הטבעית אותה יש לתכנן, מכיר אותם דרך רגליו, מכיר את הצומח המאפיין אותם, את הטופוגרפיה הייחודית, את ההיסטוריה של המקום ואת תרבותו. בה במידה הוא גם לומד להבין את חשיבותו לאנשים האמורים לחוות אותו ואת אופן השימוש המגוון שלהם במרחב, וזאת תוך חיפוש מתמיד אחר רבדי ההעשרה שניתן לשלב כחלק מהרחבת חווית המשתמש, כאשר פיסול הוא מהרכיבים הבולטים בחיפוש זה.

אבל בנוסף לכל אלו ואולי בראש ובראשונה צבי הוא ישראלי. יליד הארץ, גדל והתחנך כאן כשהוא מלווה את המדינה מטרום תקומתה ועד היום, תוך בחינה ביקורתית אבל אוהבת של התפתחותה על השינויים שחלו בה מאז החל את יצירתו בנוף הישראלי לפני כ-60 שנה. לכל אורך התקופה צבי עקב אחר הדופק התרבותי, החברתי והפוליטי בארץ - לא החמיץ תערוכה, מופע מחול, סרט, הפגנה או כל שיח תרבותי - מהם הוא הושפע ואליהם הוא הגיב ביצירתו.

הדיאלוג אותו ניהל צבי מתחילת עבודתו בנוף הישראלי - הפתוח והבנוי - בין הבנת המקום, אהבת האדם וההיכרות המעמיקה של התרבות הישראלית הוא מהות העשייה הנופית של צבי, עשייה שזכיתי להיות שותף לה ב-35 השנים האחרונות וכלל תושבי הארץ זוכים להנות מפירותיה בכל רחבי הארץ.

דברים לזכרו של אדריכל נוף שלמה גת 1932–2024

אדריכל נוף אוהד גת (בן)

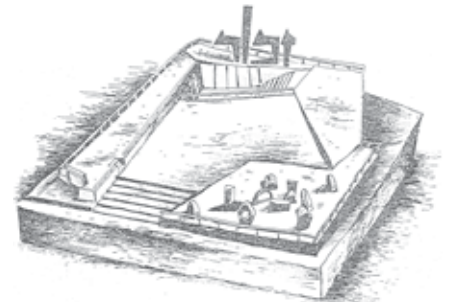

בשנת 1965 הקים את משרדו הפרטי בתל אביב. במקביל לעבודתו במשרד, שימש שנים רבות כמזכיר האיגוד וחבר ההנהלה. השפיע רבות בקידום מעמדו המקצועי של איגוד אדריכלי הנוף בארץ ותרם לביסוס מעמד אדריכל הנוף ברשם המהנדסים והאדריכלים. כל חייו טייל בעולם, השתתף בכנסים רבים, למד והרחיב אופקים וישם את החדשנות בעבודתו. את כל ידיעותיו חלק עם שותפיו המקצועיים. שלמה ראה באדריכלות הנוף את מרכז חייו, היה קשור בכל נימי נפשו לסביבה לאדמה ולצומח והשפעותיהם לאדם. שלמה גת זכה לעבוד במשרדו עד שנתו ה-85, היה שותף והטביע את חותמו בפרויקטים רבים בתחום הבניה, בהקמת ישובים חדשים, שכונות מגורים, בתי חולים, פארקים וגנים ציבוריים, מוסדות חינוך ומבני ציבור רבים.

אדריכל הנוף שלמה גת הלך לעולמו בחודש נובמבר בשיבה טובה בגיל 92, הותיר אחריו משפחה ענפה, נכדים ונינים. שלמה היה מראשוני אדריכלי הנוף הישראלים בעלי תואר אקדמי מארה"ב. שלמה יליד ירושלים, בן להורים עולים מתימן. התחנך בתנועת הנוער בני עקיבא, שירת בהגנה, בגולני ובגרעין נח"ל בקיבוץ עין צורים. לאחר שחרורו מהצבא בשנות החמישים עבד בעיריית ירושלים וניהל מחנה עבודה באיזור בית שמש עם מתנדבים פרוטסטנטים מתנועת ה-"QUEKERS". בהמשך הצטרף למתנדבים הפרוטסטנטים לשנת עבודה בכפרים במקסיקו. בשהותו באמריקה התוודע למקצוע אדריכלות הנוף והחליט ללמוד באוניברסיטת "POMONA" במדינת קליפורניה בין השנים 1957-1963. עם שובו לישראל עבד כאדריכל נוף משך שנה אחת במשרד "יהלום צור".

▲ סקיצה לפרגולה

▲ דגם יד זכרון לקדושי זגלמביה

▲ חורשת הנופלים, אפרת

▲ טלו סטון

▲ קרית ארבע

מעברים - נופים בתהליכי שינוי

שנת הלימודים תשפ"ד - 23-24

מנחות: דפנה גרינשטיין, עליזה ברוידא, ברברה אהרונסון
תמיכת מחקר פרויקט: ד"ר שירה וילקוף

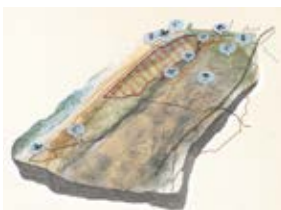

פרויקט הגמר השנה משקף את המורכבות והאתגרים שאפיינו את שנת הלימודים הזו.

בחרנו להגדיר את הנושא באופן פתוח למדי, כדי לאפשר לסטודנטים להתמודד עם מגוון הבעיות שמעסיקות אותם. הסוגיות שעלו השנה באופן בולט, בנוסף לסוגיות ה"רגילות" של משבר האקלים, צפיפות אוכלוסין, וסוגיות מרחביות שונות, הם נושאים של ריפוי, שיקום, מעברי אוכלוסיה ושאלת זהות ושייכות. שאלנו כיצד אנחנו כאדריכלי נוף מתמודדים עם בעיות אלו? מה הכלים שאדריכלות הנוף יכולה להציע כדי לייצר חזון חדש ולהוביל שינוי? כיצד נשמור ונקדם ערכים החשובים לנו בתחומי הסביבה, הנוף והחברה גם בתקופות חרום?

כל סטודנט בחר סוגיה ומקום/מרחב שמייצגים קונפליקט אחד או יותר בנוף האורבני, הכפרי, החקלאי או הפתוח. נערך ניתוח המציאות הפיסית, אקולוגית, אקלימית, סביבתית, חברתית/אנושית של המרחב הנבחר, נחקר ביטוי הסוגיה והתהליכים המתקיימים בתרחיש "עסקים כרגיל" והוצע חזון שיהווה מנוף לשינוי.

הוכנה תכנית אסטרטגית למרחב הנבחר והועמקו הרעיונות למימוש החזון ויצירת השינוי תוך שימוש בגישה המתכללת שלנו כאדריכלי נוף, ומיתוך שאיפה לבחון את גבולות התחום, הממשקים עם דיסציפלינות אחרות, וההתייחסות למציאות המורכבת השנה.

שטח צבאי פתוח
הנגשה ושיקום של שטח ייחודי המוגבל על ידי כוחות הבטחון במרחב פלמחים

אנה שפנר

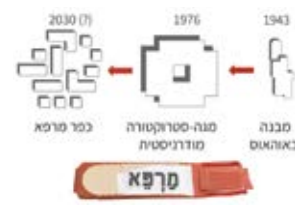
Land (De) Mine
טיפול בשטחי המוקשים ברמת הגולן: פינוי, שיקום ופיתוח

אליסאר אבו סאלח

מרחב ציבורי מוגן
ריפוי בשגרה - ביטחון בחירום

אליס בלצקי

מרפא
מבית חולים לכויר מרפא, העברת בית החולים כרמל לקריית אתא

אביגיל קולקר

שאננות
ממרכז לשוליים למרכז תכנון עירוני מסקטיקה לאסטרטגיה בבית שאן

הרן מן

שפת החול
שימור ושיקום חולות מישור החוף בלב העיר - פארק החולות, חולון

הדס זמיר

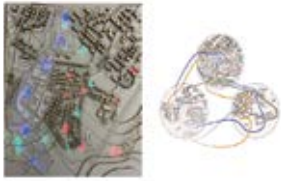
את תלכי בפרדס
חיבור האדם לטבע ולחקלאות במרחב אורבני מצטופף, פתח תקווה

גלי הרמן

בין יאפא ליפו
העצמת האוכלוסייה הערבית ביפו על ידי מתן ביטוי למורשת התרבותית וההיסטורית

בסיס זעארתה

ירידת מתח
חיזוק נופי באמצעות מודל תכנוני
לעצמאות אנרגטית | חבל תקומה

ליה מאור

Rural City
Rural Urbanization of Palestinian
village in Israel

לור ווטפה

From Shore to City:
Redefining Haifa's Shoreline
An adaptation plan addressing sea
level rise by reconnecting Haifa's
shoreline with resilient promenade

לארין עבוד

Be-Longing
The Internal Displaced
Communities in Rahat

כריסטינה טנוס

מרחב מוגן נפשי
תכנון מרחבי חוץ מיטיבים
להתמודדות עם פוסט טראומה
בית הלוחם, חיפה

מיכל רייכהרדט

רג(ו)ע בטבע
יצירה והנגשת מרחבי מרפא טבעיים
ובטוחים, אשדוד

מור נבון גוליק

תורת הקבוצות
קליטה זמנית מיטיבה לקיבוץ,
כפר עזה - רוחמה כמודל

מאיה זכריה

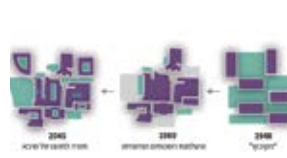
Floods of Resilience
Preserving Palestinian
Agriculture in Sahl Al Battouf

למא שורוש

שָׁכֵם אֶל שָׁכֵם
ממטרד למשאב טבע ונוף בנחל שכם

נופר כהן

רוח שיבא
בית חולים תל השומר כמרחב מרפא

נועה שטיינר

בני ברק וכל נתיבותיה
רחובות העיר בני ברק כשטחים
ציבוריים פתוחים

משה ברוסל

אוֹצְרוֹת שָׁמַיִם
אור ותאורה כמחוללים עניין ותנועה
וחושפים שכבות עיר נשכחות, ואדי
רושמיה, חיפה

מעין שירי

מרחק נגיעה
פיתוח המרחב הציבורי בנוף האורבני
המתחדש של קרית אונו

קים פוכס

השכלה גבוהה במפלס הרחוב
אורבניזם סטודנטיאלי בבאר שבע

עדן גורן

הכל קורה במדבר
תכנון נופי לאזוריות והתיישבות
בערבה

עדי משלניק

הנקודה הירוקה
בין נוי קיבוצי לתכנון עירוני:
ניר-עוז / קרית-גת

ניצן גבאי

Storyscapes
העצמת זהות מרחב מורשת מגידו
באמצעות שזירת מרכיבי הסיפורים
בנוף

שקד שלום

צירים מחברים
חיבור בין האזורים החדשים וההיסטוריים
בעכו, תוך חשיפת השטחים האבודים
בעיר והשבתם אל השיח והשלד העירוני

רוסול סעיד

המסע בין ח' ל-ה'
פיתוח וחיזוק המעמד של עין חוד

ראוד ז'אדאט

▲ תכנית קריית חיים - מצב מוצע

From Shore to City: Redefining Haifa's Shoreline

מעברים - נופים בתהליכי שינוי | מנחות: דפנה גרינשטיין, עליזה ברוידא, ברברה אהרונסון
תמיכת מחקר פרויקט: ד"ר שירה וילקוף

אדריכלית נוף לארין עבוד

התחממות גלובלית היא תופעה שהולכת ומחמירה בשנים האחרונות, המציבה מולנו אתגרים רבים. אחד הבולטים בהם הוא עליית מפלס הים, שצפויה להגיע לכ-2.1 מטרים עד שנת 2100. מצב זה מאיים על ערים חופיות באירועי מזג אוויר קיצוניים, המובילים לסחיפה של החול שעל קו החוף, אובדן בתי גידול, ופגיעה במרקמים החופיים עד כדי הריסתם.

פרויקט זה מתמקד באתגר של עליית מפלס הים, תוך התמקדות בעיר החוף חיפה. חזית החוף הנמוכה והמגוננת של חיפה, הכוללת מגורים, טיילות, אזורי תעשייה, אסטואר ומרינה, נמצאת בסכנה גדולה עקב העלייה הצפויה של המפלס. כיום, חזית החוף המקוטעת של העיר מחמירה את האפשרות לנזקים הצפויים כתוצאה משינויי אקלים.

הפרויקט מציע אסטרטגיה תכנונית-הוליסטית, המחברת את קו החוף של חיפה באמצעות טיילת המשכית. טיילת זו משמשת לא רק כקישור פיזי לאורך חזית החוף אלא גם כאמצעי הגנה המותאם להגיב לתנאים המגוונים לאורך קו החוף. באמצעות שילוב אסטרטגיות התמודדות והגנה שונות, התכנון שואף להפחית את השפעות עליית מפלס הים ולהגיב עליה, תוך הצעת מגוון פעילויות הממנפות את ערכה של חזית הים.

אחת משני אזורי ההתמקדות של התוכנית היא שכונת קריית חיים שבצפון העיר. שכונת מגורים הגבוהה במספר נמוך של מטרים מעל גובה פני

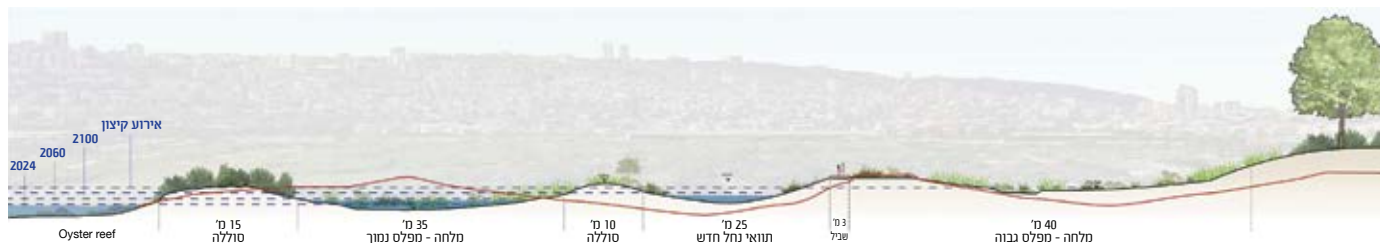
▲ קריית חיים אירוע רגיל - מדשאה משוקעת רב שימושית (bio-filtration pond)

▲ קריית חיים אירוע קיצון - מדשאה משוקעת (bio-filtration pond) הופכת לאזור איגום גשמים

חתך בין הדיונה והמלחות, קריית חיים

חתך מלחות במפלסים שונים, פארק מורד הקישון

תכנית מורד הקישון

מרינה עם חזית תיירותית, פארק מורד הקישון

הים, נמוכה, שהיום סובלת מאוד מהצפות ומסערות בים. עליית מפלס פני הים תחמיר עוד יותר את המצב. לאורך קו החוף של השכונה מתוכנן פארק חופי, המורכב משלוש שכבות: השכבה הראשונה מיועדת להגיב להצפות מסערות בים, השכבה השנייה תטפל בהצפות מגשם ומארועי שטפונות, והשכבה האחרונה כוללת חזית מסחרית ובנייה חדשה מוגבהת. בתוך הפארק ישולבו אמצעי הגנה שונים רב-שימושיים, כולל חיזוק דיונות קיימות, הקמת אזורי הצפה וגינות גשם.

אזור ההתמקדות השני הוא מפגש נחלים בפארק מורד הקישון, שהוא אזור אקולוגי נופי, עם מגוון מינים בסכנת הכחדה ומלחות עם ערכיות אקולוגית גבוהה שעליית מפלס פני הים מאיימת עליהם. שם הפרויקט מציע פארק אקולוגי דינמי, בדגש על שימור המלחות הקיימות ומינוף הערכיות האקולוגית שלהם, שחזיר מלחות נטושות באתר במפלסים ובגדלים שונים, והפיכת אזור המרינה לאזור מזמין יותר וניצול הפוטנציאל הייחודי של האתר. באמצעות התערבויות אלו, הפרויקט שואף להנגיש ולהגן על חזית החוף של חיפה, ולהפוך אותה למחוסנת נגד עליית המפלס.

אזור הצפה מדורג - מימין אירוע קיצון, משמאל אירוע רגיל, פארק מורד הקישון

▲ רמה עירונית - נחל ניר עם לשיקום העובר בעיר שדרות, שדרות ירוקות מובילות את העיר אל הנחל, מנקזות נגר ומחלקות את השכונות שנוצרות ביניהן למיקרו גרידים שכונתיים

ירידת מתח

חיזוק נופי באמצעות מודל תכנוני לעצמאות אנרגטית חבל תקומה

מעברים - נופים בתהליכי שינוי | מנחות: דפנה גרינשטיין, עליזה ברודא, ברברה אהרונסון | תמיכת מחקר פרויקט: ד"ר שירה וילקוף

אדריכלית נוף ליה מאור

ומשאביו ועלולה להיות בזבזנית בשטח בכל שלבי התהליך, החל מהייצור, ההולכה, ההפצה, האגירה (מכולות/ סוללות) והבקרה. באזור חבל תקומה מסדרונות אקולוגיים ונופים ערכיים לשימור, שדות חקלאיים, רכסי כורכר ונחלים. כיצד, אם כן, ניתן לשמור על הנוף הייחודי תוך ניצול אנרגטי מירבי? הפרויקט מציע תכנון של מיקרו-גרידים, ייצור חשמל בשיטות מגוונות, בצורה מבוזרת, בקני מידה משתנים, וזאת ע"י מעגלי אנרגיה - רוח, שמש, מים ופסולת אורגנית. **ברמה האזורית**, שיתוף פעולה בין הקיבוצים והעיר שדרות, כך שהקיבוצים יוכלו לספק את צרכיהם ואף לספק עודפים לעיר. **ברמה העירונית**, התוויית הנחיות וחלוקת שדרות באמצעות ערוצי הנחל החוצים את העיר לשכונות שייצרו חשמל בהתאם לשימושי הקרקע. **ברמה השכונתית**, התכנון כולל יצירה של "נחל" אנרגטי בהשראת נחל אכזב מקומי אותו הפרויקט שואף לשקם, כך נוצרות שתי מערכות מקבילות: האחת מייצרת חשמל ומספקת תאורה ומים להשקיה, והשנייה משתלבת עם מאפייני הנוף המקומיים. **ברמת המבנה והפרט**, הכנת חוברת פרטים לשימוש המתכננים, תוך הקפדה על פרטים נופיים המשלבים היבטים אנרגטיים.

פוטנציאל הייצור הסולארי בו משמעותי ואף גבוה ביחס לצריכה בפועל. פוטנציאל זה מקנה הזדמנות לשימוש בחבל כמודל תכנוני ליצירת אנרגיה בקנה מידה אזורי, בצורה מבוזרת, ולהוביל את המרחב לתפקד כ"אי-אנרגטי עצמאי", ובכך להפחית את ההקמה של תשתיות הולכה חדשות. יצירת אנרגיות מתחדשות - משפיעה על הנוף

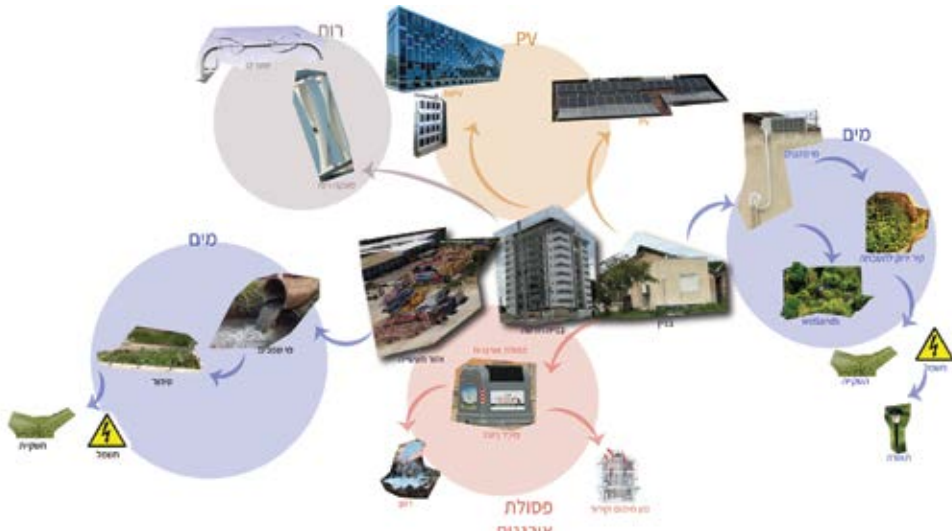
הצורך האקוטי בצמצום פליטות גזי החממה, הוביל לקביעת יעדים עולמיים ולאומיים למעבר לאנרגיות מתחדשות עד שנת 2050. בישראל, אתגר זה מחייב להרחיב את קווי הולכת החשמל פי ארבעה, זאת במסגרת הקמת תשתית נרחבת לייצור והולכת החשמל. חבל תקומה, אזור הנגב המערבי, מאופיין בשעות שמש מרובות ולכן

▲ מבט לנחל האנרגטי שעובר במרחב הציבורי עם הגדלה לפרטים המשלבים היבטים אנרגטיים וסביבתיים

▲ רמה שכונתית - שילוב ייצור חשמל עם אזור המגורים. האורות מסמלות את התוואי של מעגלי האנרגיה

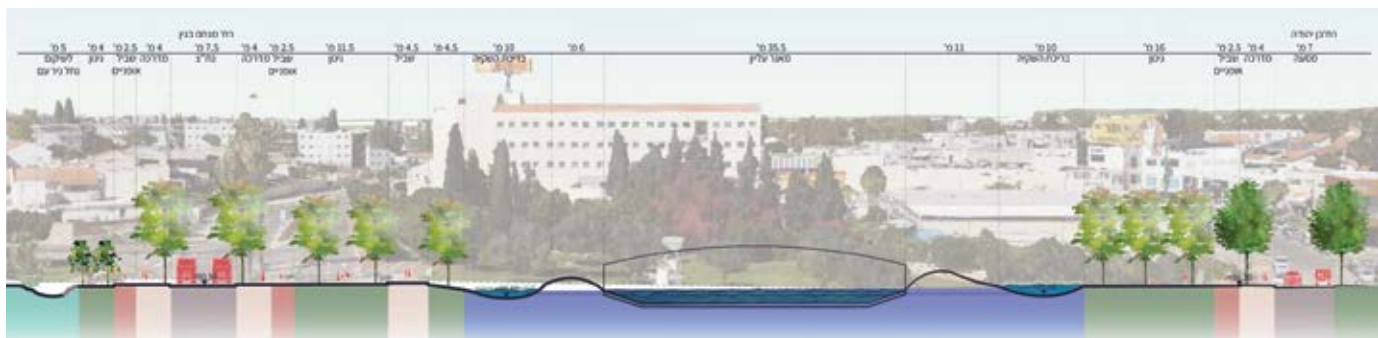
▲ רמה שכונתית - סכמה - תכנון שכונה בצורה מעגלית ומחזורית

▲ המרחב הציבורי כמהווה ביטוי לחזון הנגב. כל אלמנט שמפיק אנרגיה משתלב במרחב ואחראי על הפקת אנרגיה בזמן אחר

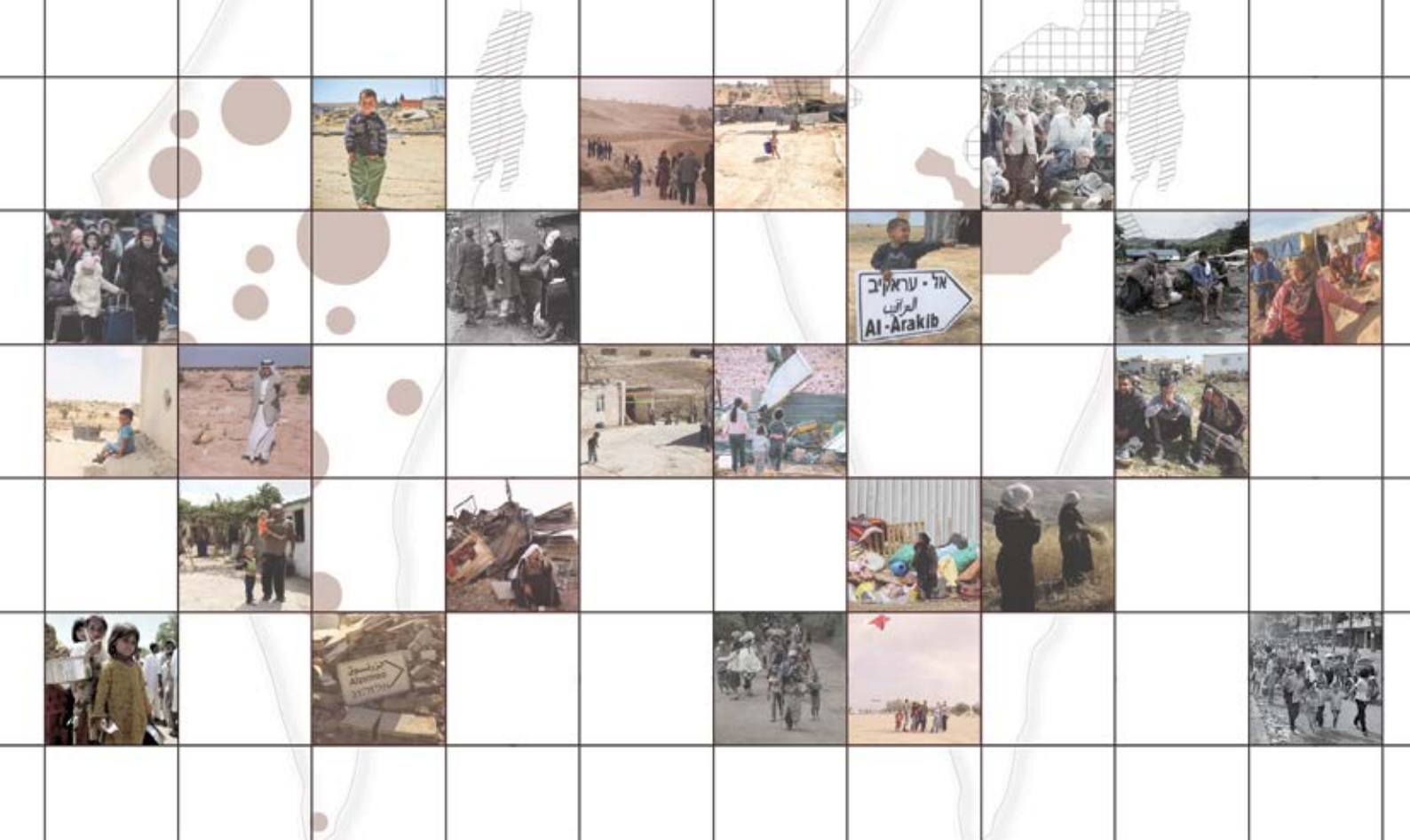
▲ הדמיה של אזור המפל של הנחל האנרגטי במרחב הציבורי, האחראי על הפקת האנרגיה במרחב על ידי טורבינה

▲ חתך מעגל המים במרחב הציבורי- מאגר עליון המשמש גם ליוסות מי נגר + פיצול לבריכות השקית המרחב

▲ תכנית לאיזור הציבורי. הנחל האנרגטי בהשראת נחל ניר עם, נחל אכזב מקומי אותו הפריקט משקם

▲ עקירה פנימית בנקודת מבט גלובלית ומקומית

Be-Longing

The Internal Displaced Communities in Rahat

מעברים - נופים בתהליכי שינוי | מנחות: דפנה גרינשטין, עליזה ברוידא, ברברה אהרונסון
תמיכת מחקר פרויקט: ד"ר שירה וילקוף

אדריכלית נוף כריסטינה טנוס

▲ כניסה לשכונת 9 השכונות - שכונת אלזרנוק

עקירה פנימית הינה קונפליקט גלובלי המתעורר כאשר קהילות נאלצות לעזוב את המרחב שהן קוראות לו בית עקב סכסוכים פוליטיים או משברים סביבתיים, אך נותרות בתוך גבולות מדינתן. בהקשר המקומי, קהילות בדואיות המתגוררות בכפרים הבלתי מוכרים בנגב מתמודדות עם הקונפליקט הזה במשך שנים רבות, דבר המוליד אתגרים וקשיים עצומים הן עבור הקהילה העקורה והן עבור הקהילה המארחת. כיום, 8,800 תושבים מחמישה כפרים בלתי מוכרים שונים, עומדים להיות עקורים לרהט, העיר הבדואית הגדולה בישראל ובעולם, שכבר קלטה ועדיין קולטת מספר קהילות עקורות לאחר שנאלצו לעזוב את אדמותיהן ה"בלתי חוקיות". בעיה זו מעלה מספר אתגרים שייתקלו בהם התושבים המועתקים מבתיהם: קשיים תרבותיים, חברתיים וכלכליים, כגון הסתגלות לנוף ולמרחב פיזי חדש וזר. הם גם יחוו ניתוק מאדמותיהם המסורתיות ומבני משפחה אחרים, נוסף על קושי לגור ולהסתגל לקהילות חדשות.

הפרויקט שלי נועד להיעזר בכלים של אדריכלות הנוף על מנת לקל על הקשיים שצפויים לחוות עקורים פנימיים בעתיד הקרוב, להבטיח פרטיות ולהעלות את תחושת השייכות ברהט. בתוכניות אני מציעה שלושה שלבים שנועדו לשמור לטווח זמן הקרוב והרחוק את הערכים התרבותיים, ההרגלים, אורח החיים הכפרי וצורת המגורים המבוססת על קרבה משפחתית, אלמנטים שחסרים כיום ברהט. בשכונות החדשות תהיה לתושבים גישה לשירותים נפרדים, עצמאיים משאר העיר, תוך שמירה על חיבור מרחבי. כמו כן, תהיה להם הזכות לבחור אם להשתלב עם קהילות אחרות, על ידי שילוב שטחים פתוחים פרטיים וסמי-פרטיים. גישה זו מבטיחה מעבר הדרגתי ונוח יותר לקהילות העקורות אל תוך העיר החדשה.

תכנית קנ"מ: 1-1250, שכונת אלזרנוק < המועתקת - אמצע שלב ב'

▲ שטח פתוח סמי פרטי - מרחב המשפחה המורחבת

▲ שטח חקלאי יצרני פתוח - מרחב המשפחה המורחבת הפרטי

▲ שטח פרטי פתוח - חצר המשפחה הגרעינית הפרטית

▲ תכנית קנ"מ: 1-500, ציר רהט הדרומי

▲ מרכז רהט הדרומי - רחבת המוזיאון התרבותי

'שער האלף' נפתח

צורנמל טורנר אדריכלות נוף

מתחם האלף הולך ומתפתח במערב ראשון לציון בשילוב של תעסוקה, מסחר ומגורים. תכנון הרובע שואף לייצר סביבה אורבנית מתקדמת, המעודדת עירוב שימושים והליכתיות. הכניסה הרגלית למתחם האלף והקשר שלו אל העיר ואל תחנת הרכבת מתקיים לאורך 'שער האלף' - מרחב פתוח המוליך אל לב המתחם, תחום על ידי מבני התעסוקה הראשונים שנבנו ואוכלסו בו. התכנון שואף לייצר מרחב המשכי המתחבר באופן אינטגרלי אל השטחים הפתוחים של מגדל מילניה ושל קמפוס דיסקונט התוחמים את המרחב הציבורי. בפיתוח 'שער האלף' נעשה שימוש בפרטים שנבחרו כ'שפת רחוב' למתחם האלף כולו. ריצוף המדרכות באריחי **אומבריאנו** 30/60 בגוון אפור גרניט בהיר של חברת **אקרשטיין** ממשיך אל מרחב

'שער האלף', לאורך צירי ההליכה המלווים בפרגולות ובעצי צל. באזורי השהייה שולבו אריחי **אומבריאנו** כהים בגוון שחור פחם וחורשה פורחת של עצי ג'קרנדה. השפה העיצובית של 'שער האלף' ממשיכה בפיתוח השלב הבא עד 'פארק האלף', שם היא מיושמת ברחבה הצופה אל האגם.

'שער האלף' כבר מתפקד כמרחב פתוח אך טרם נשלמה מלאכת הפיתוח שלו. עוד בקרוב ב'שער האלף' - המשך יישום 'שפת רחוב' בריהוט ייחודי ובדגם הריצוף, גשר להולכי רגל מתחנת הרכבת משה דיין, אלמנט כושר פיסולי, קיוסקים משולבים בפרגולות הענק, קשר הליכתי רציף אל 'פארק האלף' ... יש למה לצפות.

צורנמל טורנר אדריכלות נוף: ארז ויניק, תמר קוטלר, שירי ירקוני אסא, שקד גיל, אליעד עמיקם, עדי באום טמיר, דניאל גרשוני, איתן אגדס מזמין: חכ"ר, עיריית ראש"צ | ליווי: מנהלת האלף | תכנון תב"ע: ניר קוז' אדריכלים | ניהול פרויקט: האחים מרגולין קונסטרוקציה: רוקח אשכנזי | ביצוע 'שער האלף': האחים אדרי אדרי' נוף מתחמים שכנים: מגדל מילניה - יעל בר מאור, ברבים; קמפוס דיסקונט - מאיה זוהר, מאזא

הטיילת שיצאה לטייל, עם מישהו אחר...

אדריכלית נוף נגה כרמל

מטרת הפרויקט הייתה להנגיש את המקום למגוון רחב של אוכלוסיות, לאפשר הליכה בטוחה לאורך דרך הרכב ולטפח מוקדים שונים לתצפיות, מנוחה, פיקניקים, הליכה ואפילו חניון לילה כחלק משביל ישראל.

אזור כפר תבור/בית קשת לנוף הגליל ולנצרת. יחד עם כלי הרכב יש תנועה ערה של הולכי רגל מקומיים לפעילות ספורטיבית קבועה, ומטיילים מזדמנים כיחידים ובקבוצות.

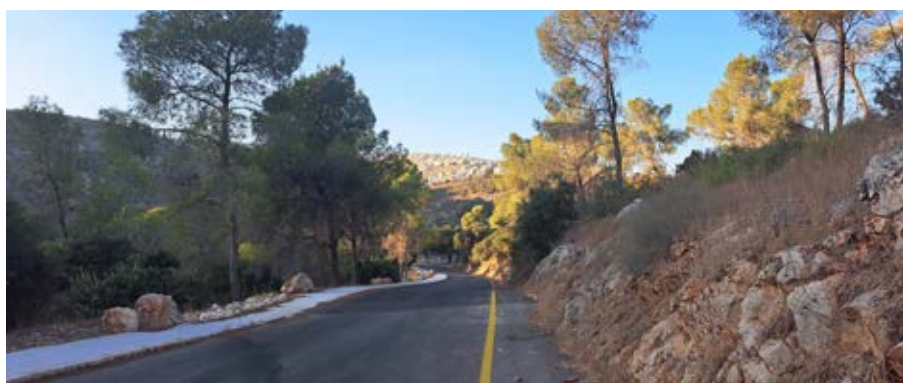
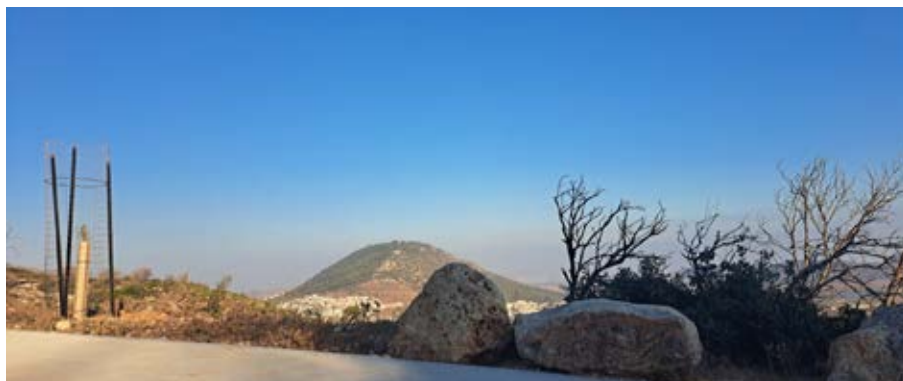
נוף עמק יזרעאל, הגלבוע, התבור ושולי יער בית קשת מלווים את טיילת יער צ'רצ'יל בביצוע הקק"ל שנחנכה לפני חודשים מספר. שביל ההליכה הצמוד לדרך הרכב עובר ומטייל לאורך שלוחת הר כסולות, יורד לערוץ נחל ברק בן אבינועם ועולה חזרה עד לראש הר דבורה ולתצפית מיוחדת במינה על התבור. הנוף הפתוח משתנה לאורך עונות השנה: שדות העמק הקרובים, עפולה ויישובי העמק השונים, כשברקע הכרמל, רמות מנשה, הגלבוע, הרי עבר הירדן וגולת הכותרת, התבור.

ואולי דווקא הסלעים היפהפיים המפוזרים בקצב הנדסי ובחוסר חן לאורך הדרך, מספרים את הסיפור שמעבר, את ביצוע הטיילת ללא ליווי המתכננים.

בשנת 2018 שכרה הקק"ל את שרותי התכנון של משרדנו לתכנון טיילת נוף, משלב התכנון המוקדם ועד לפיקוח עליון ולהשלמת הביצוע.

הטיילת היתה חלומו של מנהל האזור של הקק"ל לאורך שנים רבות, והיא מהווה חלק מדרך הנוף יער בית קשת. קטע התכנון באורך 6.5 ק"מ, על צלע הר כסולות והר דבורה, כאשר מצידה האחד של הדרך עולה ומתרוממת הטופוגרפיה ומצד שני, מדרון תלול ונוף מרהיב של הסביבה.

על הכביש הקיים יש תנועת רכבים ערה, חלקם מטיילים וחלקם נוסעים קבועים המקצרים בין

חלק מהתכנון כלל התייחסות לניקוז, כולל הנמכות של המדרכה וניקוז הכביש במקטעים קטנים לעבר המדרון.

לקראת הביצוע, אחרי תהליכי תכנון ארוכים, החליטה הקק"ל לצאת לביצוע ללא פיקוח עליון, כלומר לסיים את חוזה התכנון ללא שלב הפיקוח העליון. וכך הדברים אכן נראים.

עם פנייתו של מיכל ביטון בבקשה שנכתוב על הפרויקט לאתר האיגוד ולבטאון, יצאנו לשטח לפגוש את מה שתכננו ובעיקר את מה שלא...

עיקר היופי הוא כמובן הנוף הרחוק, כך שטיול לאורך הטיילת הוא חוויה טובה ונעימה. מדרכת הבטון עם אבן השפה (אבן ענתיקו של אקרשטיין) אכן בוצעה יחסית דומה לתוכניות, ובשעת השקיעה, האור והצל יוצרים תמונה יפה. ובכל זאת, קשה שלא להרגיש את הפספוס הגדול בביצוע:

שינויים משמעותיים בתכנון, חריגות מתקנים, מעקות שאינם במקומם, סלעים מפוזרים ללא חשיבה, מעט פינות מנוחה מונגשות, רוחב הדרך לא בהתאם לתכנון, ביצוע של המוקדים שונה מהתוכנית (מבואת נחל ברק, הכניסות והחניות בראש הר דבורה, אנדרטת צ'רצ'יל) ועוד.

זו אינה הפעם הראשונה שאנחנו מתמודדים עם תכנון לעומת ביצוע. כמעט תמיד יש דברים שדורשים שינויים והתאמות, במיוחד בשטחים הפתוחים, אבל בנייה של פרויקט כל כך גדול ויקר, ללא ליווי של צוות התכנון, כבר מעורר שאלות ותסכולים גדולים יותר.

והשאלה האישית נותרה ללא תשובה, מה קרה? מה עמד מאחורי העניין? האם יציאה לביצוע ללא המתכננים זו התנהלות מקובלת? התוכניות המאושרות הן המלצות בלבד? האם גופים גדולים יכולים לנהוג ככל העולה בדעתם?

עם כל האכזבה, ולמרות הכל, מזמינים לטייל בטיילת. עדיין הנוף נהדר, השביל נוח, ויש הרבה מקום למרגוע ובילוי מסביב.

צוות התכנון:

נגה כרמל - אדריכלית נוף

חכם בן צבי - אדריכלים

רוברט כרמל - יועץ תנועה

ראובן קורלר - קונסטרוקטור ומתכנן כבישים

ניסן כהן - יועץ בטיחות

ליווי מטעם הקק"ל:

מחלקת התכנון: עדי קליגר, מור דין

הנגשה: פנינה צייזלר

תגובת קק"ל:

במסגרת קידום פרויקטים לפיתוח ביערות, קק"ל שוכרת את שירותיהם של מתכננים ויועצים רבים, ביניהם אדריכלי נוף לתכנון הפרויקטים.

קידום כל פרויקט פיתוח כולל תיאום בין גורמים שונים, פנים קק"ל וגורמי חוץ, כמו עיריות ורשויות מקומיות וגורמים נוספים על פי עניין.

במסגרת זו, מחלקת התכנון בקק"ל עושות מאמצים רבים להוצאת תכניות כך שיתוכננו ויבוצעו באופן המקצועי ביותר ויטיבו עם כל בעלי העניין.

כך נעשה גם בפרויקט פיתוח טיילת הר דבורה.

אנו מצרים על תחושתיה של אדריכלית הנוף בפרויקט טיילת הר דבורה.

במיוחד בתקופה מורכבת זו, בה היציאה לשטחים הפתוחים יכולה להוות מרחב מוגן עבור הנפש, קק"ל רואה בפיתוח הטיילת, במבואות והתצפיות לאורכה, פרויקט משמעותי ומחולל שינוי לתושבי האזור ולציבור בכלל, פרויקט שנעשה ברמה הגבוהה ביותר תוך הקפדה על איכות, בטיחות במטרה להגשים בצורה הטובה ביותר לקהל המבקרים ומזמינה את הקהל הרחב לבוא ולהנות.

אדר' מור דין

מנהלת מחלקת תכנון

מרחב צפון

קרן קימת לישראל

Save The Date

גינון 2025

הכנס המקצועי של ענף הגינון בישראל

יום שני 24.2.25
בית חיל האוויר, הרצליה

פפירוס

מגזין | דיגיטל

www.papirusgan.co.il

ציפוי כורכרי

כשטכנולוגיה וטבע נפגשים

ציפוי כורכרי ליציקות, רצפות ושבילים

ציפוי כורכרי לקירות בגוון טבעי

ציפוי כורכרי בהתזה

ציפוי כורכרי לקירות בגוונים

החומר מסופק
מוכן לשימוש

קל ונוח
ליישום

מחליף את מערכת הטיח
/ ריצוף באלמנט

חסכון ניכר בעלויות
בהשוואה לחיפויים
קשיחים אחרים

המוצר עומד בדרישות תו תקן ישראלי (ת"י) 1920, חלק 1

התקן הישראלי ת"י 1920 חלק 1

למידע נוסף ולהזמנות חייגו: ***6167**
לצפייה ולהורדת קטלוג ממוחשב: www.readymix.co.il